

OPINIA

națională

Revistă săptămânală de informație, opinie și idei de larg interes național, editată de FUNDAȚIA „ROMÂNIA DE MĂINE”

LIBERTATE ȘI AUTORITATE

Necesarul echilibrului

Prof. dr. Aurelian BONDREA

Echilibrul dintre autoritate și libertate nu se afirmă de la sine, automat, dat fiind, după cum am subliniat în articolele anterioare, că în societate acționează o diversitate de factori obiectivi și subiectivi. Între aceștia din urmă, interesele diferite, contradictorii, abaterile de la lege și ordine, precaritatea educației civice, în genere, nivelul diferentiat de instruire etc. tind a rupe echilibrul. O asemenea tendință apare pregnant în momentele în care unii își iau „libertatea” de a se comporta cum le „dictează” interesele, încălcând legea sau înțelegerile convenite, normele unanim recunoscute, după cum același fenomen se resimte în cazul abuzului de autoritate. Cum scria Petre Andrei, „orice om normal are dreptul la libertate, cu condiția însă de a nu leza drepturile altuia”, autoritatea având

„rolul de a fixa și a recunoaște respectarea lor”, manifestându-se astfel „numai ca o instituție care păzește drepturile colectivității în raport cu cele ale individului și drepturile indivizilor între ei și față de societate”.

În acest context, apare ca fiind logică și pe deplin îndreptățită concluzia potrivit căreia, pe de o parte, forța unei autorități publice și respectul de care trebuie să se bucure nu depind de severitatea ei formală ci, mai ales, de necesitatea ei, iar pe de altă parte, dacă o anumită autoritate nu este necesară, atunci nu este justificată nici existența ei. Experiența socială învederează concludent că dacă se acționează prin presiune și constrângere acolo și atunci când nu este nevoie, autoritatea devine o piedică în calea libertății, un instrument al limitării și

anulării acestei condiții vitale a democrației. În același timp, trebuie ținut seama de adevărul că autoritatea rămâne un principiu necesar existenței sociale.

Se poate astfel spune, subliniind viabilitatea și actualitatea judecăților sociologului român, că orice autoritate, pentru a nu da naștere la reacții ostile și a se afla mereu în echilibru cu nevoia de libertate, trebuie să respecte două condiții esențiale: „1) să nu abuzeze de forța ei executivă și de dreptul de a interpreta legile și ordinele, să nu-și aroge drepturi pe care nu le are, căci atunci ea vexează pe indivizi, și 2) să nu fie arbitrară și nici partinitoare, ci să funcționeze conform unei legi, fiind egal de severă și de dreaptă față de toți indivizii” (p. 348, subl. ns. - A.B.).

(Continuare în pag. 6)

DOLIU ÎN CULTURA ROMÂNĂ

Marin Sorescu a trecut în eternitate

Marin Sorescu:
Autoportret

● O tragică pierdere pentru poezia, dramaturgia, pictura și eseistica românească.

● A avut geniu. El este poetul român cel mai tradus și cel mai cunoscut în în-

treaga lume.

● În câteva rânduri, inclusiv în acest an, a fost nominalizat pentru Premiul Nobel.

● A contribuit semnificativ, cu întreaga sa creație, la

schimbarea cursului literaturii române în anii postbelici.

● Marin Sorescu „a murit cu condeiul în mână”.

pag. 8

Pledoarie pentru unitatea științei

Acad. Ștefan MILCU

Dacă la nivelul relației dintre filosofie și știință se poate accepta cooptarea lor între elementele fundamentale ale culturii, știința rămâne diferită în însuși procesul cognitiv al fenomenelor și, ca atare, s-a produs o compartimentare progresivă a științei. S-a produs astfel o specializare în metodologia cercetărilor și în interpretarea rezultatelor, într-o primă instanță în științele descriptive și experimentale, apoi cu o finalizare teoretică și în complexitatea științelor naturii și umaniste.

S-a obținut inevitabil, în acest fel, un rezultat pozitiv, datorat cunoașterii din ce în ce mai profunde a materiei, a fiziologiei și energeticii. S-a ajuns, datorită și progreselor tehnologiei, la studiul membranei celulare, al nucleului celulei și structurii celulare moleculare. Cunoașterea fenomenelor a devenit astfel din ce în ce mai precisă și mai extensivă.

Acest proces pozitiv a generat inevitabil și o fragmentare a științelor, considerată ca un mecanism obligatoriu pentru a obține rezultate corecte. Dar consecințele negative n-au încetat să apară pentru complexitatea fenomenelor și de aceea s-a impus o abordare multidisciplinară care să corecteze dispersarea științelor. Au apărut astfel biofizica, biochimia, bioenergetica și alte combinații ca un proces în continuă dezvoltare. Amintitul proces de fragmentare se reflectă negativ și în felul de a gândi al omului de știință, prin însuși faptul că uneori el pierde din vedere că părțile studiate fac parte dintr-un tot.

S-a propus, ca un corectiv, interdisciplinaritatea. Dar interdisciplinaritatea nu este o știință, ci un mod de a gândi interrelația fenomenelor. În concluzie, rezultă că științele compartimentale sunt inevitabile și reprezintă un proces pozitiv în cunoașterea fenomenelor, dar, din punct de vedere filosofic, pericolul fragmentării trebuie să fie corectat prin utilizarea, acolo unde este necesar, a gândirii interdisciplinare, care nu este o știință, ci o viziune filosofică, generată de gândirea aristotelică a interrelației dintre parte și tot.

Așadar, nu există științe interdisciplinare. În practica științifică există numai științe complexe, multidisciplinare. După cum aminteam, interdisciplinaritatea este o metodă, nu o știință. Este, așadar, o componentă filosofică ce consideră știința ca un întreg.

Omul de știință față în față cu propria creație

Prof. dr. Marin IVAȘCU

Fizica și chimia joacă un rol esențial, atât prin locul lor în cadrul științelor naturii și cunoașterii științifice, cât și prin importanța economică și omniprezența lor în viața de toate zilele. De altfel, cu câteva decenii în urmă, acad. Horia Hulubei, întemeietorul și promotorul fizicii moderne în România, afirma: „Importanța fizicii și chimiei este copleșitoare. Nu există nici o știință care să poată avansa fără folosirea realizărilor celor două, iar fiecare poziție creativă din industrie este determinată de aplicarea acestor realizări”. Într-adevăr, fiind prezente peste tot, acestea nu se individualizează și tind să treacă neobservate, dar fără ele toate marile descoperiri științifice și aplicarea acestora nu ar fi văzut lumina zilei și nu s-ar fi rezolvat atâtea și atâtea necesități ale societății umane, de hrană și medicație, de îmbrăcăminte și locuințe, de energie și materii prime, de transport în comunicații. Aceste două ramuri ale științei sunt cele care au furnizat industriei și agriculturii materiale cu proprietăți speciale, metode și procese pentru știință și tehnologie.

Fizica și chimia au trasat jaloanele istorice ale universului. La început a fost Big-bang-ul, cu radiații și particule elementare și, deci, cu dominația fizicii, apoi a apărut chimia, prin constituirea atomilor și a moleculelor din ce în ce mai complexe, care au format agregate și membrane definind celulele primitive fără de care nu ar fi apărut viața. Fizica și chimia sunt științe ale materiei, deformării capacității umane de a le acționa pe baza acestora, de

a modifica structurile materiale, de a le controla și de a inventa noi forme ale acestora.

Fizica și chimia sunt, de asemenea, științe ale interacțiunii, ale transformărilor și modelelor, făcând o legătură permanentă între simplu și complex, între legile fizicii și legile vieții, între fundamental și aplicativ.

Nu este, deci, surprinzător că, în zilele noastre, și cu atât mai mult în cele care vor veni, fizica și chimia sunt chemate din ce în ce mai mult să găsească soluții pentru noile și importante probleme cu care se confruntă societatea umană, în special pentru aspectele socio-economice și geopolitice, problemele de mediu și calitatea vieții, îmbunătățirea condițiilor de lucru, calitatea produselor, stoparea poluării; deci, fiecare aspect al calității umane depinde de o mai bună cunoaștere, folosire și aplicare a realizărilor fizicii și chimiei.

Trebuie, totuși, să subliniem faptul că, pentru a se asigura o continuitate a relațiilor benefice dintre știință și societate, știința trebuie să caute și să găsească soluții la problemele care preocupă într-o anumită perioadă societatea umană. Este clar, spre exemplu, că, în relația știință - societate, chimiei îi revin și obligații legate de evitarea, de către industria chimică, a degradării mediului înconjurător și condițiilor de sănătate. Un combinat sau complex industrial trebuie să funcționeze fără să emită fumigene dezagreabile și mirosuri insuportabile.

(Continuare în pag. 6)

Orășul și tranziția (II)

Dr. Nicolae RADU
Dr. Carmen FURTUNĂ

Grupurile sociale în tranziție și spectrul târgului interbelic. Cazul orașului Agnita, județul Sibiu

Studiul efectuat asupra evoluției orașului Agnita, din județul Sibiu¹⁾, evidențiază existența următoarelor grupuri sociale importante: al muncitorilor, al funcționarilor, al intelectualilor, al micilor patroni și al șomerilor.

Dintru început, se poate observa că două dintre cele cinci grupuri sunt noi (micii patroni și șomerii). Schimbările, însă, nu se opresc aici, ci se regăsesc în cadrul fiecărui grup social.

În cele ce urmează vom analiza, mai detaliat, grupul muncitorilor, așa cum se structurează el într-o comunitate urbană, precum orașul Agnita.

Grupul muncitorilor, cu o pondere destul de importantă în structura populației ocupate a orașului înainte de 1990, „s-a redus considerabil” la nivelul anului 1996. Cauza? „Greutățile ivite în funcționarea unităților economice”. Deși rămâne „segmentul” cu ponderea cea mai însemnată în structura forței de muncă ocupate, totuși împrejurările în care aceștia își desfășoară activitatea evidențiază faptul că tendința de destrucție a grupului se menține: se muncește „cu salariu mic și fluctuant, perioadele de concediu fără plată fiind numeroase și destul de îndelungate”. Efectele acestei stări de fapt se manifestă „în lanț” și nu sunt deloc minore. „Oamenii nu își mai pot duce copiii de vârstă preșcolară la grădiniță, în perioadele de stagnare, pentru că sunt destul de substanțiale cheltuielile. Mai ales, copiii din grupa mare pierd, deoarece intră mai puțin pregătiți în învățământul primar”. „Anul pregătitor” pentru ciclul primar este, astfel, compromis, cu consecințele pe care le cunoaștem. În acest caz, pe bună dreptate, ne putem întreba: ce mai rămâne din prevederile Legii învățământului privitoare la anul pregătitor? Este deja un fapt că grădinița nu este generalizată, ca formă de pregătire la vârsta preșcolară, însă se mai adaugă și un altul: ea nu poate fi urmată nici acolo unde există, din rațiuni de natură strict economică.

Procesul de sărăcire se extinde și cuprinde, preponderent, familiile de muncitori. Câteva exemple sunt deosebit

de relevante:

„A.I. era mecanic de întreținere înainte de 1989. Avea 4 copii, un apartament mobilat modest și o viață decentă. Acum a devenit șomer; lucrează sporadic și, practic, nu are cu ce își întreține familia”.

„Soții Z., ambii muncitori, au devenit șomeri. După cum mărturisesc, reușesc să su-

Cercetarea științifică la Universitatea „Spiru Haret”

prăviețuiesc datorită ajutorului primit de la părinții lor, aflați undeva, la țară”.

„Muncitoarea C.L., devenită șomeră, se angajează într-o unitate de marochinărie, unde câștigă foarte puțin. După un timp, însă, patronul închide unitatea și femeia rămâne fără nici un sprijin, cu 2 copii”.

„Disoluția” grupului muncitoresc privește și alte aspecte. Cum menționam deja, șomerii provin, în mod esențial, din rândurile lor. Ei „se recrutează” din unitățile economice ale orașului, dar și din rândul tinerilor care, la terminarea diferitelor școli, nu mai au posibilitatea să se angajeze.

Reducerea ponderii grupului muncitorilor se datorează și încercării unora de „a se privatiza”, pentru a putea face față situației, dar și celor nevoiți să părăsească orașul și să revină în localități rurale. Fenomenul retromigrației ne apare, astfel, ca „o alungare de la oraș la țară”, fenomen fără precedent în istorie.

Dar, dincolo de toate, ce rămâne din forța de muncă a orașului Agnita fără „segmentul” muncitorilor? Un oraș, cu mici ateliere, buticuri etc., dar fără industrie și muncitori? Sau cu un număr foarte, foarte redus? De fapt, se conturează imaginea unui târg de tipul celor din perioada interbelică. Și această imagine nu poate fi schimbată de prezența unor mărfuri diverse, specifice vremii noastre, nici de existența unor modele diferite de consum, de frecvența mașinilor, de vestimentația și „tiparele” culturale caracteristice timpurilor actuale.

Am subliniat un târg de tipul celor din perioada interbelică și nu unul chiar inter-

belic. Și aceasta, deoarece istoria nu poate fi total „retroactivă”. Pe de altă parte, o nouă politică economică poate introduce oricând factori noi în „ecuația” dezvoltării.

Dincolo de „grupul muncitorilor”, în vizibil regres, se conturează „o categorie nouă, ce abia răzbește” - cea a „micului întreprinzător”. Acesta dispune de un capital mic și de un profit redus. Cei mai mulți dintre ei se ocupă „de toate”: aprovizionare, desfacere, contabilitate etc. Un procent însemnat din cadrul lor provine din categoria muncitorilor. Și iată, câteva cazuri:

• „D.I., muncitor într-o întreprindere a orașului înainte de 1989, are o familie numeroasă, formată din 5 persoane, dintre care 3 sunt copii minori. După 1989 a folosit adresele descoperite în pachetele sosite, ca ajutoare, din Belgia și Germania. A purtat corespondență cu titularii adreselor, a fost invitat în străinătate și a reușit să pună bazele unui magazin tip consignație”.

• „A.S. a fost muncitoare până în 1989. Are doi copii. După 1990 pleacă în Grecia la muncă, câștigă destul pentru a putea să-și cumpere o mașină de înghețată. Începe, astfel, o activitate destul de profitabilă”.

Și retromigrații sunt mai ales proveniți din rândul muncitorilor. Două cazuri ilustrează această categorie:

• „Familia S.A., cu doi copii, a fost disponibilizată de conducerea întreprinderii. Au fost nevoiți să revină în satul natal al soției. Aici, au luat în administrare casa unei familii de sași emigrați, s-au împrumutat de bani la bancă și au deschis un magazin privat, primul în respectiva comunitate”.

• „A.M., văduvă și șomeră, are doi copii minori. Este constrânsă să se întoarcă în satul de origine. Locuiește cu mama și lucrează împreună pământul. Se descurcă destul de bine”.

1) Operator de teren: Anca-Ioana Smarandache, studentă la Colegiul Universitar Pedagogic de Institutori.

COLEGIILE REVISTEI „OPINIA NAȚIONALĂ”

COLEGIUL PENTRU REFORMĂ ȘI RELANSAREA ECONOMIEI NAȚIONALE

- Acad. Alexandru Bărlădeanu
- Acad. Anghel Rugină
- Acad. N.N. Constantinescu
- Acad. David Davidescu
- Prof.dr. Constantin Ionete
- Prof.dr. Ivanciu Nicolae-Văleanu
- Prof.dr.doc. Alexandru Zanfir
- Prof.dr. Mircea Druc
- Prof.dr. Alexandru Albu
- Prof.dr. Mihai Părăluță
- Prof.dr. Gheorghe Zaman
- Prof.dr. Petre Mălcomește
- Prof.dr. Mihai Dumitrescu

COLEGIUL PENTRU PROBLEMELE ȘTIINȚEI ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI

- Acad. Ștefan Milcu
- Acad. Radu Voinea
- Acad. Ștefan Pascu
- Acad. Ion Coteanu
- Acad. Cristofor Simionescu
- Acad. Ștefan I. Ștefănescu
- Acad. Marius Peculea
- Prof.dr. Liviu Maior
- Prof.dr. Grigore Brâncuș
- Prof.dr. Dan Ghiocel
- Prof.dr. Emil Tocaci
- Prof.dr.doc. Grigore Posea
- Prof.dr. Gheorghe Secară
- Prof.dr. g-ral (rez.) Emil Mihuleac

COLEGIUL PENTRU PROBLEMELE CULTURII ȘI ARTEI

- Acad. Eugen Simion
- Prof.dr. Alexandru Boboc, membru corespondent al Academiei Române
- Radu Beligan
- Grigore Vieru
- Paul Everac
- Dinu Săraru
- Prof.dr. Ion Dodu Bălan
- Prof.dr. Victor Giuleanu
- Dumitru Radu Popescu

COLEGIUL PENTRU IDEEA NAȚIONALĂ ȘI SOCIALĂ ÎN ROMÂNIA

- Prof.dr. Aurelian Bondrea
- Prof.dr. Mitropolit Antonie Plămădeală
- Prof.dr. Ioan Scurtu
- Prof.dr.doc. Titu Georgescu

Director:

Prof.dr. AURELIAN BONDREA

- Prof.dr. Ștefan Lache
- Alexandru Mironov
- Adrian Păunescu
- Prof.dr. Ion Rebedeu
- Prof.dr. Ion Mihail Popescu
- Prof.dr. Gheorghe Cazan
- Prof.dr. Ion Tudoseșcu
- Prof.dr. Tiberiu Nicola
- Prof.dr. Virgil Constantinescu
- Prof.dr. Mihai Merfea

COLEGIUL PENTRU DOCTRINE POLITICE ȘI PROBLEME ALE RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

- Valentin Lipatti
- Dr. Ion Mitran
- Prof.dr. Florea Dudiță
- Prof.dr. Mircea Nicolescu
- Prof.dr. Marin Voiculescu
- Ion Mărgineanu
- Dan Lăzărescu
- Prof.dr. Ion Zară
- Prof.dr. Constantin Mecu
- Prof.dr. Marin Nedelea
- Prof.dr. Constantin Vlad
- Dr. Nicolae Ecobescu

COLEGIUL PENTRU PROBLEMELE SĂNĂȚII ȘI PROTECȚIEI SOCIALE

- Acad. Nicolae Cajal
- Acad. Constantin Bălăceanu-Stolnici
- Prof.dr.doc. Iulian Mincu
- Prof.dr.doc. Victor Ciobanu
- Prof.dr. Caius Traian Dragomir
- Prof.dr. Andrei Fircă
- Prof.dr. Dorin Sarafoleanu
- Prof.dr. Ioan Pop D. Popa
- Prof.dr. Nicolae Ursea
- Prof.dr. Ștefan Costea
- Prof.dr. Gheorghe Răboacă

COLEGIUL PENTRU PROBLEMELE JUSTIȚIEI, STATULUI DE DREPT ȘI DEMOCRAȚIEI

- Acad. Ion Filipescu
- Acad. Vasile Gionea
- Prof.dr. Gheorghe Uglean
- Prof.dr. Adam Iorgovan
- Prof.dr. Adam Popescu
- Prof.dr. Nicolae Popa
- Prof.dr. Andrei Popescu
- Prof.dr. Victor Dan Zlătescu

Diploma GAUDEAMUS

Arareori se-ntâmplă ca un debut într-o activitate culturală de anvergură națională și internațională cum a fost Târgul de carte școlară și universitară GAUDEAMUS - Carte de învățură, ediția a III-a, deschisă la Casa Radio să dobândească relevanța unei autentice consacrări. O adevărată performanță realizată de Editura Fundației „România de Măine”, participanți pentru prima dată la un asemenea târg, care s-a detașat net dintre cele 86 de standuri, afirmându-se prin nominalizările făcute în numărul celor 18 edituri și având privilegiul să se înscrie între cele 7 evidențiate. Misterul unei asemenea ascensiuni poate fi lesne deslegat dacă se are în vedere că ea s-a impus categoric în această manifestare-eveniment prin titlurile incitante ale lucrărilor expuse, prin aria tematică cu ample rezonanțe în actualitate, prin ponderea excepționa-

lă a lucrărilor de sinteză, prin curajul și ambiția de a aborda teme de mare complexitate și, nu în ultimul rând, prin acuratețea grafică și nu numai.

A fost, acesta, momentul recunoașterii sociale a unei prodigioase activități desfășurate de ani de zile de Fundația „România de Măine”, în structura căreia funcționează și Universitatea „Spiru Haret”, ale cărei preocupări emblematică pentru ceea ce poate reprezenta un învățământ superior de calitate, performant, exprimate consistent în lucrările tipărite, i-au conferit acel specific corespunzător exigențelor unui târg de carte școlară și universitară.

Fie ca acest debut remarcabil să se constituie într-un stimulente de durată al laborioasei activități desfășurate de Editura Fundației „România de Măine”.

Studenti la „Spiru Haret”

PUNCTE DE VEDERE

Binomul știință-tehnologie în procesul cunoașterii

Prof.dr. Emil MIHULEAC

Transformările în economie, ca și societatea mondială, se datorează însemnătății acordate științei în urmă cu 250 de ani. Astăzi, știința este singurul factor important de producție, ceilalți n-au dispărut, dar au devenit factori secundari. Astfel, știința nu este doar un mijloc, ci instrument în obținerea rezultatelor economice și sociale. Foloasele capitalismului și ale revoluției industriale le-a tras chiar muncitorul, fapt care explică insuccesul marxismului în țările dezvoltate. Această situație explică de ce marea depresiune economică nu a condus la o revoluție comunistă, cum se așteptau - de fapt - toți comuniștii. În al patrulea deceniu, proletariatul lui Marx erau productivi, dar nu deveniseră avuți, deși erau membrii clasei de mijloc. Ei au investit în forța de muncă de factură preindustrială, slab remunerată, dar cu o capacitate de productivitate comparabilă cu cele mai înalte standarde mondiale.

După principiile manageriale ale lui Taylor, productivitatea a crescut în țările avansate de aproximativ 50 de ori; pe această creștere s-au bazat atât mărirea standardului de viață, cât și calitatea acesteia în anumite țări. Jumătate din roadele productivității au fost folosite pentru ridicarea puterii de cumpărare, a standardului de viață și extinderea timpului liber, proletariatul lui Marx devenind burgez. Taylor cerea în plus ca analiza procesului de muncă să aibă loc prin consultarea cu muncitorii, dacă nu chiar printr-o relație de parteneriat cu aceștia. De asemenea, Taylor afirma că autoritatea managerială trebuie atribuită celui care deține știința, nu celui cu drept de proprietate. De fapt, el susținea ceea ce astăzi se numește **managerul profesionist**, lucru neconvenabil capitalismului secolului trecut. Meritul major al lui Taylor constă și în sublinierea importanței instruirii. Cu un secol înainte, Adam Smith era convins că o țară sau o regiune are nevoie de minimum 50 de ani de experiență - dacă nu un secol - pentru a putea fi în măsură să producă bunuri de calitate înaltă. Taylor, cu o instruire numai de câteva luni, susținea că poate obține muncitori de primă calitate pentru executarea unor operațiuni simplificate. De altfel, așa se explică victoria S.U.A. și aliaților săi asupra Japoniei și Germaniei, în cel de-al doilea război mondial. Noile forțe economice, alături de Japonia sunt Coreea de Sud, Taiwan-ul, Hong Kong-ul, Singapore - care își datorează dezvoltarea faptului că l-au urmat pe Taylor privind instruirea.

Prin urmare, o trăsătură a mileniului care se încheie a fost apariția științei moderne și

creșterea ei ulterioară, în mod vertiginos, cu deosebire în Europa de Vest, America de Nord și Japonia. Această știință se prezintă cu noi caracteristici adăugate la cele anterioare: a devenit principala resursă, instrument sau mijloc; din bun particular a devenit un bun obștesc cu o creștere nemăitâlnită în ultimele decenii; explozia de informații a obținut rezultate epocale; s-au evidențiat noi domenii în aplicațiile științei în procesul muncii. În țările în curs de dezvoltare s-a manifestat, în general, o lipsă de interes pentru știință; la fel, absența preocupărilor pentru educație a unei mari părți a populației, care continuă să muncească ca la începutul mileniului. Aceste caracteristici necesită schimbări, iar gradului de instrucție - educație elementară, generală și mai ales educație în știință - trebuie să-i fie acordată o foarte mare importanță.

Un alt aspect: modul în care diferite discipline se sprijină reciproc și - mai important - dau naștere unor discipline noi. Prin interdisciplinaritate s-au identificat domenii ca ingineria genetică, biologia moleculară, biotehnologiile etc., azi știința fiind mai importantă pentru bunăstarea națiunilor decât capitalul sau forța de muncă. Cu toate acestea, ar fi prematur să numim actuala societate umană o societate a științei, când, deocamdată, nu s-a realizat decât o economie a acesteia.

Când în urmă cu 250 de ani s-a schimbat însemnătatea științei, aceasta a început să fie aplicată - cum s-a văzut - utilajelor, proceselor și produselor, constituind ceea ce mulți oameni înțeleg prin **TEHNOLOGIE**, predată și în școlile politehnice. Tehnologia s-a manifestat și înaintea științei, devenind un stimulent pentru ea, ceea ce a determinat mai degrabă o cuplare a științei la tehnologie decât o legătură știință - tehnologie. Din vechime, uneltele, procesele, materialele, plantele agricole și tehnice noi - ceea ce astăzi numim tehnologie - s-au răspândit repede în cuprinsul Lumii Vechi - cum spunea P. Drucker. Astfel de schimbări tehnologice rămăneau, aproape fără excepție, mărginite la un singur meșteșug sau la o simplă aplicare. În schimb, invențiile revoluției industriale și-au găsit imediat o aplicare generală care cuprindea toate meșteșugurile și industriile, fiind imediat privite drept tehnologie.

Între anii 1750-1900, tehnologia și capitalismul au cucerit lumea, creând o civilizație mondială; apoi, Taylor a aplicat pentru prima dată știința în domeniul studierii, analizei și organizării muncii. Tehnologia s-a afirmat în timpul primei revoluții industriale și are la bază cunoașterea rațională, obișnuită,

facilitată de știință și cercetare științifică; de pildă, în anul 1774, odată cu crearea Școlii Politehnice din Paris, a apărut și profesia de inginer, tot astfel cum, în anul 1850, odată cu dezvoltarea școlii de medicină din Paris și Viena, medicina a devenit o tehnologie autentică și o disciplină organizată.

De altfel, primele școli tehnologice ale secolului XVIII, nu urmăreau să producă cunoștințe noi; nici una nu vorbea despre aplicarea științei în domeniul uneltelor, proceselor, produselor, deci a tehnologiei. Ele transferau experiența în știință, aptitudinile meșteșugărești în manuale, secretele în metode. În perioada următoare, tehnologia, ca și știința, s-au integrat ca forțe de producție, contând cel mai mult în progresul economic mondial din ultimii ani. Această tehnologie nu poate veni din afară, ci trebuie să aibă rădăcini în interiorul țării, fiind nevoie de o capacitate tehnico - științifică proprie. Între 1720 și 1770 - perioadă nu destul de remarcabilă pentru istoria științei - s-a produs schimbarea fundamentală față de tehnologie, nu numai a oamenilor de știință, ci și a celorlalți. Efectul dezvoltării tehnologiei a fost nu numai progresul rapid, ci și evidențierea acesteia ca disciplină ce

poate fi învățată și, în cele din urmă, reorientarea științei către susținerea noilor discipline cu aplicabilitate tehnologică. Înțelegem ca artă industrială - cum a numit-o P. Drucker - ea a urmat drumul celorlalte arte, transformate în tehnologii, fundamentând strategia de dezvoltare pe procese inovaționale, pe tehnologii și produse noi. Ca și capitalismul, și tehnologia nu era un fenomen nou; ceea ce era cu adevărat nou a fost viteza cu care s-a propagat în cuprinsul culturilor, claselor și zonelor geografice. Viteza și anvergura le-a transformat în revoluție industrială; iar capitalismul a devenit societate, în loc să rămână limitat, ca înainte, la o zonă restrânsă. Această transformare a fost urmată de schimbarea radicală în rolul jucat de știință, cum s-a arătat anterior.

Noile tehnologii cereau concentrarea producției și, de aici, apariția fabricilor, pentru că știința nu putea fi aplicată în miile de ateliere mici, restrânse, din mediul rural. Producția a încetat să se bazeze pe munca meșteșugarilor, de-acum încolo, acest lucru realizându-se de către tehnologie.

Satul românesc între inerție și modernizare

Dr. Gheorghe RĂBOACĂ

Satul românesc se află mult în urma orașului în ce privește nivelul de dezvoltare economică, veniturile, gradul de valorificare a capacităților creatoare ale cetățenilor, nivelul general, mult mai scăzut, de dezvoltare socio-culturală și de protecție socială, nivelul general de trai al locuitorilor.

O serie de factori specifici economiei de piață, erorile în guvernare, precum și continuarea politicii de preluare a celei mai mari părți a veniturilor la bugetul central și de alocarea lor cu precădere pentru nevoi din afara satului au accentuat lipsa de motivație a țaranului, a locuitorilor rurali, au îngreunat realizarea unei veritabile autonomii locale, conducând la accentuarea actualelor decalaje economice și social-culturale.

Din aceste cauze, populația rurală continuă să migreze către oraș; se continuă astfel cunoscuta tendință, de până în 1989, de depopulare a satelor, de părăsire a lor de către tineri, de îmbătrânire și feminizare, în ciuda dificultății și complexității muncii agricole, cât și spre disperarea părinților, care asistă la părăsirea culturii și obiceiurilor tradiționale, a mormintelor sacre ale moșilor și strămoșilor satelor.

Având în vedere consecințele negative dezastruoase ale vechilor și actualelor stări de lucruri din satul românesc, care afectează valorificarea resurselor disponibile, agricole, industriale, turistice și de potențial uman, ca și nivelul general de trai al locuitorilor satelor, iar pe de altă parte, ținând seama că, în lumea dezvoltată, s-a conturat

actualii intermediari hrăpăreți.

- Creșterea gradului de complexitate a profilului economic al satului românesc prin: dezvoltarea industriilor alimentare și nealimentare în urma descentralizării unor părți din produsele de bază, care acum se fabrică în centre urbane supra-aglomerate, dezvoltarea serviciilor de producție și de consum, dezvoltarea turismului.

Pe o astfel de bază se vor putea valorifica superior totalitatea resurselor satului - materiale, turistice, umane -, va fi atenuat și licheidat caracterul sezonier al ocupării forței de muncă în cursul anului, se vor asigura combaterea subocupării și șomajului, ridicarea veniturilor și asigurarea stabilității lor de la un an la altul, extinderea ariei opționale a copiilor și tineretului, pentru însușirea de meserii și profesii din afara agriculturii și eliminarea situației actuale când cea mai mare parte a copiilor și tineretului satelor este predestinată muncii aproape exclusiv agricole.

- Dezvoltarea și modernizarea instituțiilor de învățământ, de ocrotire a sănătății și de cultură, în măsură să asigure cuprinderea integrală a copiilor, tineretului, ca și a populației adulte, o cât mai bună dezvoltare a aptitudinilor fizice și intelectuale ale copiilor și tineretului, o bună conectare a populației satelor la cultura și știința națională și mondială; extinderea, în incinta școlilor, a condițiilor și mijloacelor de practicare a sportului de masă și de performanță.

- Crearea și modernizarea mijloacelor de comunicație dintre localitățile rurale și cele urbane prin modernizarea drumurilor și șoselelor, prin introducerea telefoniei automate, care să asigure legături rapide și sigure de circulație a produselor și persoanelor dinspre sat spre oraș și dinspre oraș spre sat.

- Alegerea de către locuitorii satelor a modelelor de arhitectură a satelor în raport cu care urmează să se realizeze dezvoltarea satelor, construcția de locuințe și de alte edificii economice și social-culturale. Pe asemenea baze urmează să se conserve specificul local, tradițional, concomitent cu integrarea de elemente de funcționalitate superioară, de elemente de modernitate și confort înalt, sisteme eficiente de încălzire, nepoluante, de conservare a căldurii și de producere a apei calde în gospodărie, în casele locuitorilor satului românesc.

- Extinderea și modernizarea dotărilor edilitar-gospodărești, a rețelei de drumuri comunale, a rețelei de aprovizionare și distribuție a apei potabile, extinderea rețelelor de aducere și distribuție a gazelor, ca și a sistemelor de încălzire prin folosirea biogazului, biomasei, a energiei eoliene și solare etc.; introducerea și extinderea rețelei electrice în vederea creșterii iluminatului public, precum și a creării condițiilor pentru sporirea dotării familiilor cu mașini de spălat, frigider, aparate de radio și televizoare, ușurarea pe aceste baze a muncii în gospodărie, ridicarea gradului de confort rural la nivelul celui al locuitorilor urbani.

În vederea realizării unor asemenea obiective, care vor schimba imaginea satului românesc prin munca și aportul locuitorilor lui, sunt indispensabile promovarea autonomiei locale, creșterea ponderii resurselor (bugetelor) locale în raport cu bugetul general al țării.

PERMANENTE ROMÂNEȘTI

CENTENARUL IONEL TEODOREANU

Liric și epic în literatura subiectivă a marelui romancier

Prof. dr. Ion DODU BĂLAN

Știu ce a spus și mai spune încă o anumită parte a criticii despre autorul **Medelenilor**. Știe și iubitul cititor și de aceea l-aș ruga să facă asemeni mie: să uite să-și închipuie că se întâlnește acum - la centenarul nașterii sale - pentru prima dată, cu el, fără prejudecăți estetice, cu sufletul curat de copil, capabil să se bucure și să se întristeze, să-i pară rău de vremea care trece și se îngroapă în amintiri. Acum și aici, să ne întâlnim la început cu un Teodoreanu poet al timpului ce trece, duce cu el vieți și lasă-n urmă amintiri, care - după Jean Paul - nu-s decât un rai de unde omul nu poate fi izgonit niciodată. Asemenea grădini dulci - cum numește colinda populară spațiul edenic - sunt cărțile lui Ionel Teodoreanu: **Masa umbrelor**, 1935, și **Întoarcerea în timp**, 1941.

Ionel Teodoreanu e cel mai tipic scriitor al amurgului Moldovei tradiționale, al anilor când amintiri sfinte apuneau peste dulce târgul leșilor - cum a răsfățat el vechea capitală a Moldovei - și peste nume cu viguroase vibrații de grupuri de aspre consoane: Ibrăileanu, Topârceanu, care, trecând pe lumea cealaltă, „se melancolizau - cum ar fi zis Apollinaire - ca pașii într-o biserică”. Literatura lui subiectivă, ale cărei trăsături le vom diseca ceva mai încolo, poartă pe ea dureroasa pecete mioritică a apusurilor de soare, peste aplele marii treceri, cum singur mărturisese în predoslovie **Nu vreau să uit**, de la cartea **Întoarcerea în timp**: „Pana mea trudește adeseori învecinat cu văsla lui Caron, luntrașul apei morților. El duce. Eu duc. Încerc să nu mor, dându-mi bătaia inimii, din nou, copilăriei, tinereții și acelora care s-au oglindit, chiar și o clipă numai, în ființa mea de abur, umbră și lumină. De aceea, noaptea mă despart de drumul vieții înspre viitor, veghind la masa mea de lucru, aplecat asupra timpului. Alt văz și alt auz încep odată cu lumina lămpii, în afund de noapte și singurătate. Tot ce a fost odinioară iarăși e, cum bate din adânc de mare clopotul cetății scufundate, cum cade din înalt de noapte steaua ce luci”.

Cer îngăduința să folosesc și eu, într-un asemenea context, amintirea, pentru a exprima o judecată de valoare asupra unei opere atât de contradictoriu apreciate.

Generația mea s-a întâlnit nu o dată cu rodul acestor nopți de trudă, invocate de Ionel Teodoreanu. Era prin anii 1941-1944, într-o Transilvanie care zăcea, ca păcurarul din Miorița, într-un trist și lung apus de soare, amenințată de lăcomia și dușmănia unei odioase dominații și de începutul unei dictaturi aduse pe tancurile rusești, ale cărei dezastru pustietoare le evocă Lucian Blaga în **Luntrea lui Caron**, apărută postum, respectiv în 1991.

Atunci, copilăria noastră, ultragiată ca ființa țării, a fost mângăiată cu cărțile pline de poezie, melancolie și visare ale lui Ionel Teodoreanu, încărcate de metafore, precum cașii bătrâni de floare. Mic și generației mele, a cărei copilărie a trăit și a văzut atâtea lucruri urâte, atâtea cămăși verzi, negre, brune murdare sau îndoliate, atâtea cămăși albe, zdrențuite și însângerate în anii războiului, atâtea realism crud într-o inumanitate și teroare bestială, pe care le surprinde cartea lui Blaga, nu ne-au displicut **medelenismul** și **metaforismul** cu flori de zarzări din scrisul lui Teodoreanu. Dimpotrivă. Lirismul din proza lui Ionel Teodoreanu aducea un strop de puritate în morala prozaismului cotidian. Sunt convins că place și generațiilor viitoare. Fiindcă poezia nu are nicăieri mai mult ecou decât în sufletele tinerilor.

Ionel Teodoreanu revoluționa limba prozei românești, poetizând-o. Și nu era nimic rău în asta. Dimpotrivă. Nu știu cât de exact, dar îmi stăruie și acum în minte - și sunt sigur că și altor cititori - metafore și expresii memorabile din cărțile sale.

Citindu-l, tinerii de azi vor trăi, ca și el, acel ceas viteaz și naiv al tinereții, când îți simți viitorul pe umăr ca un șoim de vânătoare. Un fir subteran din sociologia receptării opereii sale mă îndreptățește să spun că Ionel Teodoreanu a devenit pentru multă lume un mit al tinereții. Așa se explică marele

Moto: „Plăcerea de a scrie memorii constă în a reorganiza în spiritul libertății ceea ce destinația a organizat odată sub constrângerea împrejurărilor”.

Lucian Blaga

succes de public al scrisului său, care nu poate fi imitat fără riscul sigur al epigonismului. Nu se poate **medeleniza**, cum nu se poate eminescieniza, fără un asemenea risc.

În legătură cu succesul său de public, amintesc faptul că, la scrutinul literar, inițiat de revista „**Ideea europeană**”, cititorii i-au acordat **Uliței copilăriei** 39 de voturi, în vreme ce capodopera lui Rebreanu, **Pădurea spânzuraților**, a obținut 37; volumul de versuri **Satul meu** de Ion Pillat, 24; romanele: **Drumul cu plopi** de Cezar Petrescu, 23; **Venea o moară pe Siret** de M. Sadoveanu, 21 și piesa **Suflete tari** de Camil Petrescu, 6. Evident că nici o capodoperă nu poate fi stabilită prin vot.

POEZIA COPILĂRIEI ȘI ADOLESCENȚEI

Pe Ionel Teodoreanu mi l-aș imagina la o eventuală „masă a umbrelor” așezat nu numai lângă comilonii de la vechea revistă ieșeană „**Viața românească**”, ci și lângă acele spirite creatoare, distanțate în timp și în spațiu, cu care-l simțim înrudit prin afinități structurale. L-aș vedea lângă primul poet al copilăriei de la noi, Ion Creangă, lângă Barbu-Ștefănescu Delavrancea, cel care a scris **Bunicul, Bunica, Fanta Cella**, lângă poetul florilor, Dimitrie Anghel, desigur, cel din urmă prin volumul de proze poetice **Fantome**, lângă Duiliu Zamfirescu din **Viața la țară**, l-aș vedea cu înfățișarea lui romantică, scaldat în vraja povestirii sadoveniene, plină de aducerii-aminte și răscolitoare nostalgii, ori cucerit de stilul arghezian, în care se logodesc, atât de îndrăzneț, cuvinte de la margini de timp și de pământuri românești. L-aș vedea la locul lui de drept în istoria prozei noastre moderne (unde multă vreme nu s-a mai văzut), ținut în surulile de lumină, pornite din privirile admirative ale sutelor de mii de cititori care, în generații succesive, au descoperit, prin **Ulița copilăriei** și trilogia **La Medeleni**, poezia copilăriei și a adolescenței de la noi. În primul rând de la noi, căci în ele se răsfrâng discret multe semne ale spațiului nostru geografic și ale timpului de odinioară.

Sunt scriitori în a căror operă elementul biografic și atitudinea lirică se afirmă atât de puternic, încât nu le poți înțelege pe deplin și re-

cepta în toate nuanțele și-n întreaga lor complexitate. Ca și Eminescu și alți mari lirici, Ionel Teodoreanu face parte din această categorie.

Născut la Iași, la 7 ianuarie 1897, în casa renumitului avocat Oswald Teodoreanu, și a soției acestuia, Sofia, născută Muzicescu (vestitul compozitor i-a fost bunic dinspre mamă și va fi evocat ca prieten al lui Eminescu în **Masa umbrelor**), Ionel Teodoreanu urmează clasele primare în orașul natal, la școala „George Asachi”, apoi Liceul internat „Costache Negruzzi”, iar clasele a VII-a și a VIII-a la „Liceul Național”. Tot la Iași, termină și cursurile universitare, devenind, în scurtă vreme, una din figurile strălucite ale acestei străvechi cetăți a culturii. Legat prin mii de nevăzute fibre de ultima cetate de scaun a Moldovei, Ionel Teodoreanu o va evoca în repetate rânduri cu melancolie și o forță artistică inegalabilă, cum face pentru ultima dată în răscolitoarea **Masa umbrelor**: „Căci pentru mine - zice Teodoreanu - Iașul (în care nu am decât morminte) nu e un oraș în spațiu (ca oricare altul al țării, pe care să-l ajung oricând cu trenul și cu pasul), ci un oraș în timp, pe care nu-l mai pot afla decât ochii închiși și mâna orbului. Iașul nu mai e acolo, Iașul e atunci. De aceea, de la o vreme nu l-am mai numit Iașul sau bătrânul nostru Iași, cum îl revendică poetic moldovenii, ci «dulce târgul Iașului», cum nu-i spun decât eu”. Avocat de renume, director al Teatrului Național din Iași și unul din zeloșii colaboratori ai revistei ieșene „**Viața românească**”, a cărei existență fabuloasă o va evoca în **Masa umbrelor**, odată cu chipul tuturor celor care s-au așezat la ea, Teodoreanu a părăsit, totuși, vechea cetate și s-a stabilit în București, după ce revista lui Ibrăileanu fusese și ea strămutată în Capitală.

Primele pagini publicate prin revistele ieșene „**Însemnări literare**” și „**Viața românească**” erau pline de lirism, încărcate de metafore, presărate cu flori de zarzări și de cașii, care se vor spulbera, ca fulgii iernii, peste întreaga lui operă. Despre paginile de debut ale lui Ionel Teodoreanu, poetul A.I.A. Philippide, care este și una dintre cele mai ascuțite minți critice din cultura noastră, observa în „**Adevărul literar și artistic**”, prin 1932, că „oferă un spectacol ciudat și dau o impresie obsedantă, obositoare. Pe vremea aceea, Teodoreanu nu putea scrie nici cea mai scurtă frază fără să facă o imagine, o metaforă sau măcar o comparație”. Observația aceasta este pertinentă, și la obiect pentru o anumită etapă de început a creației lui Teodoreanu, unui critici au extins-o, ca un reproș, peste întreaga sa creație. Teodoreanu polemizează indirect cu aceștia, când se simte dator să mărturisească: „Zarzărul literaturii mele nu e o metaforă sau obsesie în floare (...), ci dorul de zâmbet al unei grele melancolii”.

Adevăratul debut literar (care-l și consacra) și-l face cu **Ulița copilăriei** (1923), admirabilă introducere lirică la romanul **La Medeleni**, apărut în trei volume: **Hotarul nestatornic** (1925), **Drumuri** (1926), **Între vânturi** (1927). Volumul întâi, cel mai izbit din punct de vedere artistic, îi înfățișează pe eroii în stadiul copilăriei; al doilea - în care se observă o anume oboseală - îi urmărește pe întortocheatele cărări ale adolescenței visătoare și exuberante, pentru ca ultimul să-i prezinte în pragul maturității, intrând în bătaia vânturilor vieții. Continuând în **Ulița copilăriei** și în **Hotarul nestatornic** proza lui Delavrancea și a lui Dimitrie Anghel, închinată copilăriei, cu cea turbătoare alternare între visul cu aripi lungi și realitatea îngustă, cu amăgitoare iluzii ce plutesc peste proza cotidiană, Ionel Teodoreanu realizează în aceste cărți, care au cucerit repede o faimă mare, „**Monografia psihică**” a copilăriei.

Literaturii lui Teodoreanu - căreia nu i s-a consacrat încă un studiu monografic temeinic - i se reproșează uneori, și pe bună dreptate, nota idilică, lipsa unor granițe mai limpezi între vis și realitate, prezența unei anumite fatalități atavice, care flutură peste paginile cărților sale, izul patriarhal, efortul de a poetiza cu orice preț lucruri arhaice, vremuri îmbătrânite, căzute în conul de umbră al unui amurg continuu, chipuri de boieri generoși etc. Idilismul acesta edulcorează realitatea și estompează, adesea, raporturile sociale reale dintre diversele clase și categorii sociale. În acest sens, trilogia **La Medeleni** nu e scutită de ecourile unei anumite viziuni idilizante.

Scriitor deosebit de fecund, Ionel Teodoreanu a mai scris romanele **Golia, Lorelei** (1935), **Arca lui Noe** (1936), **Secretul Anei Florentin** (1937), **Fundacul Varlaamului** (1938), **Prăvălea-Baba** (1939), **Ce-a văzut Ilie Pânișoară** (1940) și tetralogia **Tudor Ceaur Aleaz** (1940), care nu ating, nici unul, nivelul artistic înalt al lucrărilor de tinerețe și mai cu seamă pe cel din **Ulița copilăriei** și **La Medeleni**. Talentul său află o strălucire nouă abia în volumul de schițe **În casa bunicilor, Întoarcerea în timp** și cea antologică **Masa umbrelor**, de o unică factură în literatura română, în care amintiri și portrete, gânduri și sentimente răscolitoare trăiesc, în atmosfera poetică a altor vremi, cu o intensitate uimitoare. Romanele **Zdrulă și Puhă** și **Hai diridam** (din 1945) se înscriu, în schimb, la limita de jos a creației lui Ionel Teodoreanu, care va rămâne în literatura noastră ca un explorator admirabil al zonelor sufletesti, de obicei uitate sau ascunse, ale copilăriei și un liric de o mare sensibilitate, ce știe, ca un simbolist de bună calitate, să stabilească tainice corespondențe între sufletul omului și un anume duh ascuns al lucrurilor. Cu toată inegalitatea izbitoră a opereii sale, el a fost - a murit la 3 februarie 1954 - un scriitor cu multe atribute proprii, ocupând un loc aparte în istoria literaturii românești, la punctul unde lirismul se îngemănează în chipul cel mai firesc cu epicul, rămânând neîntrecut în ceea ce Tudor Vianu numea „literatură subiectivă”.

Ionel Teodoreanu văzut de Marcel Iancu

IDENTITATE DISTINCTĂ, DIFERENȚE SPECIFICE

Dar ce este, în fond, această literatură subiectivă în viziunea lui Tudor Vianu pe care mă voi strădui s-o redau cât mai fidel, urmărindu-i identitatea distinctă și diferențele specifice față de creațiile lirice, de altă structură? Principiilor teoretice ale lui Tudor Vianu le-am putea adăuga exemple noi de literatură, descoperită, scrisă sau editată în ultimele decenii, de pildă, **Hronical și Cântecul vârstelor** sau **Luntrea lui Caron** de L. Blaga, tocmai pentru a sublinia interesul crescând față de acest tip de literatură, vitalitatea creatoare a acestei categorii de creație în care se integrează firesc, dar atât de original, și opera lui Ionel Teodoreanu.

„Memoriile, confesiunile, autobiografiile, jurnalele intime și scrisorile alcătuesc - spunea Tudor Vianu - o grupare unitară, mai întâi prin caracterul ei care se exprimă în ele”. „Je suis la matière de mon livre” - își avertiza Montaigne cititorul în cuvântul introductiv al celebrilor sale „**Essais**” - uri (1580), una din primele opere cu caracter subiectiv, concepută ca înălțuire de experiențe personale care devin punct de plecare al reflecțiilor, preceptelor și sentințelor autorului. **Mutatis mutandis**, același lucru l-ar putea spune numai în parte, despre sine, și cărțile lui Ionel Teodoreanu: **Întoarcerea în timp** și **Masa umbrelor**.

Care sunt deci elementele definitorii ale literaturii subiective în viziunea lui Tudor Vianu? Alături de exprimarea „eului empiric”, notarea experienței personale, s-ar mai putea adăuga următoarele:

1. Materialul consemnat este real; reprezintă timpul „trăit”, faptele sunt consemnate fie din momentul scrierii, fie anterior, dar nu sunt rod al imaginației, ci numai al memoriei și capacității de selecție. Așa procedează Ionel Teodoreanu care evocă din memorie sau transcrie dintr-un vechi caiet de liceu. Așa procedează și Blaga.

2. Toate categoriile literaturii subiective sunt mijloace de autoanaliză, autocunoaștere a autorilor lor, sunt modalități de evidențiere a structurii fizice, psihice, temperamentale a acestora, aducând la lumină meandrele unui întreg flux interior. Acest lucru îl sugerează atât de sugestiv Ionel Teodoreanu când spune autoironic în **Întoarcerea în timp**: „M-am amestecat și eu cu ale mele ionelisme”. Asta în timpul „trăit”, căci, ulterior, se implică grav, responsabil, ca un martor al istoriei, cu toată personalitatea sa.

3. O altă trăsătură comună tuturor formelor de literatură subiectivă ar fi funcția lor multiplă de cunoaștere. Scriitorul este centrul de gravitație al opereii, dar în strânsă dependență și influență al mediului socio-istoric, etic și cultural în care sau despre care se scrie; toate aceste opere sunt, în același timp, picturi în frescă ale realităților epocii pe care o străbat sub forma amintirii, confesiunii, sau a însemnării zilnice. Fără să-și propună, fără s-o dorească, Ionel Teodoreanu devine eroul subiectiv al acestor cărți, ai căror eroi obiectiv redați sunt Ibrăileanu și Sadoveanu.

4. Tendința de a elimina hazardul și absurdul, problematica literaturii subiective fiind, ca și a istoriei, prezentarea evenimentelor în raport cu o valoare interioară sau exterioară; deci, toate categoriile subiective sunt forme de istorie (jurnalul ocupă un loc aparte). Valoarea supremă pentru Teodoreanu e literatura; chemarea lui spre literatură „înghite” întreaga existență.

5. Prin natura lor subiectivă, memoriile, scrisorile, confesiunile, jurnalele fac să planeze asupra lor o atitudine dubitativă, în ceea ce privește sinceritatea celor relatate. Sinceritatea este printre cele dintâi norme pe care și le impun autorii de literatură subiectivă - firește, și Ionel Teodoreanu. Fără sinceritate, orice confesiune sau autobiografie, orice jurnale, evocări sau memorii își pierd cu totul interesul și valoarea. Firește, sinceritatea nu e întotdeauna egală cu adevărul obiectiv.

Ionel Teodoreanu realizează o literatură subiectivă de o originalitate distinctă, atât prin substanța ei, cât și prin arhitectonica neobișnuită în care se structurează materia evocării, prin modalitățile stilistice. El își amintește și evocă precum un cronicar, reținând esențele, transcrie din „caietul vechi, contemporan cu rubeșca albastră”, deci, dintr-un jurnal intim și el făcând parte din

literatura subiectivă, zugrăvește portrete cu evlavie și lirismul unui pictor de icoane pe sticlă, reface atmosfera târgului de odinioară, pe care-o întâlnim în lirica simbolistilor noștri - totul cu o sinceritate artistică impecabilă.

Ionel Teodoreanu e profund sincer în scrisul său, depunând, parcă, o mărturisire în procesul pe care marii săi prieteni l-au avut cu timpul și pe care l-au pierdut pentru todeauna, trecând în lumea umbrelor. Autorul pornește de la „ceasul umbrelor”, de la „masa umbrelor” spre trecutul Iașului, spre Iașul „Vieții românești” și al „Insemnărilor literare” spre Iașul „umbrei rembrandtiene a profesorului Ibrăileanu”, al bătrânului Philippide, „adevărat astronom al filologiei, stând între cuvinte cum ceilalți se pusticesc în stele”, Iașul lui Sadoveanu, care coboară din dealul Copoului spre redacția „Insemnărilor...” sau a „Vieții românești” ca o Arcă a Moldovei, pe sub teii umbrei lui Eminescu, Iașul „mitologicului” C. Stere, „colțuros ca o statuie de Rodin”, al lui Topârceanu, Iașul profesorilor mai tineri: Petre Andrei, Andrei Oțetea, Iorgu Iordan, M. Ralea, C. Zane, Rainer, Mironescu. Iașul, care nu e atât un loc în spațiul geografic, ci mai mult un moment în timpul istoric, este eroul principal al acestor tulburătoare evocări: „Și iată - scrie Teodoreanu - că ceia ce n-a fost (odată) decât o vorbă către profesorul Ibrăileanu («Am stat la masa umbrelor»), spusă în trecut, nu mai mult și poate nici altceva decât răspuns, la întrebarea: Ce faci domnule Teodoreanu, - devine realitate în această carte; iar ceea ce a fost odată realitate zilnică, Iașul (lângă Nicolina), murdar, provincial, colbăit, apăsător, cu oameni cam decolorați și vagi în cenușii încă deluros al începutului de etapă, dar foarte năzuși și prepuelnici, uneori cuprinși de păcle și de neguri, totuși dulci și cumsecade la o adică, având printre ei și un mănunchi de alții, adânci aceștia și nemaifântâlniți prin alte provincii, în frunte cu umbra rembrandtiană a profesorului Ibrăileanu și cupola de tăceri cu raze a lui Conu Mihai (Sadoveanu) - devine numai cuvânt: a fost”.

PLASTICITATEA SUGESTIVĂ A PORTETELOR

Din acest perfect compus al faptelor obiective se țese prezentul istoric, narativ, al scrierilor subiective teodoreniene. Pe fundalul lui, ca într-o pânză breughliană, sau ca într-un film documentar de artă plastică, se perindă portretele oamenilor care au fost și au rămas pentru veșnicie în istoria culturii românești, căci aceste lucrări sunt și niște tentative ale autorului „de a-și ucide moartea”. Portretele lui sunt realiste, dar suflă în aurul amintirii și al poeziei. Mai ales, portretele fizice mi se par deosebit de izbitive prin plasticitatea lor sugestivă și capacitatea de a mărturisii indirect un suflet.

Învăluindu-și prietenii într-o caldă simpatie, Teodoreanu nu-i idealizează, îi vede așa cum au fost în carne și oase, chiar dacă vreunul arăta foarte urât, precum poetul migdalelor amare pe patul morții: „Topârceanu, galben, numai oase, amintea tot ce e băbesc în Dante și tot ce e dantesc în Barbara Ubrić”. Dintre profesori, după Ibrăileanu, îi reține în mod deosebit atenția Iorgu Iordan, pe care-l cunoscuse la Liceul Internat, și tocmai de aceea îl idilizează cu ochii elevului: „Aveam impresia, uneori, că deși bărbat și neglat la ochi, ține într-ascuns balanța justiției”. Păcat că n-a trăit și autorul cât personajul său, fiindcă ar fi avut prilejul să-și nuanțeze substanțial părerea. Acesta e riscul literaturii subiective, să se transforme uneori în judecăți și verdict pe care viața nu le mai susține. Așa mi se pare că stau lucrurile în cazul lui Iorgu Iordan, al cărui excesiv subiectivism nu l-a observat, ba l-a confundat cu „silința lui de-a fi drept, nepărtinitor, egal cu toți”. Pe alți obișnuiți ai „Vieții românești” îi creionează, în paginile din **Massa umbrelor**, sigur și exact numai în câteva rânduri. Paul Bujor, întemeietor al revistei, era „mic de stat dar athletic, având față de orișicine o politețe care depășea decorativul, definind un nobil elan: respectul omului”. D.D. Pătrășcanu, care venea uneori de la București, fiind înrudit spiritual, precum bine se știe, cu cei de la „Viața românească”, purta „cioc ascuțit și nas avântat, având culoarea și vivacitatea verveții. Marea umanism al tinereții noastre (odată nopți de răs și visare nu ne-au dăruit cărțile lui) scilicet de glume, anecdote, vești, comentarii, informații. Se cunoaște că trăiește la București într-un mediu mai sprinten și mai agitat. Făcea de toate: literatură, negustorie, politică, teatru, cărți didactice, ziaristică. Era o adevărată răspântie de planuri și proiecte - ca și Balzac”. Se află, în acest portret concentrat, substanța unei întregi biografii, precum și toate liniile ei diriguitoare. Octav Botez avea „înfașurare de mușchetar burghezit după douăzeci de ani (dulci), cu lăvalieră moale, cu galoși în loc de pînteni și cortel (permanent) în loc de spadă...” Eugeniu Botez (Jean Bart) era „ca un cavaler cruciat, dar blajin”. Mihai Ralea (deși tânăr husar) „era viitorul Ibrăileanu al viitorului lui al viitoarei „Vieții românești”. Părintele Gala Galaction se înfașura „alb ca Tolstoi și ca Moș Crăciun”. Și, într-adevăr, din toată impunătoare figură a autorului năvelei **Moara lui Califar** și a antologiceii **De la noi la Cladova** se degajează asemănarea lui cu Tolstoi. Pentru Teodoreanu, e suficient un amănunt revelator pentru a realiza un portret de neuit și plin de sugestii semnificative pentru personalitatea celui creionat: „Și-am înțeles atunci (odată pentru todeauna) - încheia Teodoreanu portretul lui G. Galaction, subliniind un adevăr pe care l-a comentat toată critica și istoria noastră literară - că boala de argint a preotului troienesc trandafirului poetului, ascuzându-i numai, fără să-i ucidă”.

Andrei Oțetea era „un tânăr ardelean dărz, doct și nuanțat, în drum spre viitor”. Autorul fermecătorului roman **Cu paloșul** i-a rămas în minte ca un „drăcos boer moldovean, deștept, doct, mucalit, c-un zămbet care era suprema demnitate și darnicie a declinului său”. Excelent, viu și dinamic, de o exactitate uluitoare este portretul lui I.D. Suchianu,

„elegant, sportiv, ruginit, creț, lipicios, graseindu-și teoriile și paradoxele (cu sorbituri intermitente ca de supă), foarte pitoresc, uneori parodiind hazos, alteori frenetic, făcând scenă din locul lui (de la masa umbrelor din sediul „Vieții românești” n.n.), ceilalți, în raport cu el, devenind sală, adică spectatori. Așa e Suchianu: un om-spectacol, pe care unii îl aplaudă, iar alții nu”.

E locul și momentul subliniat aici o caracteristică a literaturii subiective scrise de Ionel Teodoreanu, și anume faptul că oamenii, locurile și vremurile sunt recreate cu talentul lui neobișnuit în această specie, dar judecățile de valoare asupra oamenilor sunt făcute prin ochiul atent al lui Ibrăileanu, care pare a sta la masa umbrelor, ca Isus Hristos la **Cina cea de taină**. De aceea, în încheierea portretului lui Suchianu, Teodoreanu notează după impresia dilematică pe care ne-o creează: „Profesorul Ibrăileanu îl asculta cu interes”. Că lucrurile stau așa o confirmă și următorul pasaj referitor la debutanții din epocă: „Dintre debutanții de atunci, patru mai cu seamă păreau să-l intereseze pe profesorul Ibrăileanu: Gib Mihăescu (acest frate valah al literaturii rusești, filtrată prin sexualitatea lui Artiboșev); Petre Pandrea (cazul de la Craiova); Petru Comarnescu, ieșan cu tumult wagnerian pe malul Dâmboviței; și Ionel Dobrogeanu-Gherea”. Pe un scriitor sau altul, îl apăra de adversari tot cu autoritatea lui Ibrăileanu; așa, de pildă, pe Cezar Petrescu: „Adversarii lui Cezar nici nu bănuiesc cât de mult îl prețuia Ibrăileanu. Tumultul balzacian al acestui scriitor, aspirația lui spre universalitate, tehnica lui scriitoricească («Grozav știe să scrie!» exclama profesorul) îi dădeau drept de cetate la „Viața Românească”, unde publica, din când în când, nuvele și fragmente de roman. Uneori apărea, între frații Teodoreanu, pe ușa încăperii redacționale, cu aerul lui naiv și enorm de Saint-Bernard. C-așa e Cezar: căpățânos și proaspăt ca și cănele zăpezilor și al benedictinilor. Vorbea mai repede decât motorul unei motociclete, - plin de idei, păreri, proiecte, îmbelșugat ca pământul într-un an ploios. Lui Ibrăileanu îi creștea inima și i se umflau nările alături de prezența lui tonică”. Deci, totul se realizează, ca portret și caracterizare, prin ochiul, mintea și inima lui Ibrăileanu.

„Pe profesorul Rainer - notează Teodoreanu - nu l-am văzut niciodată, dar l-am întâlnit adeseori în vorbele profesorului Ibrăileanu”. Autorul evocărilor îl admiră pe Matei Cantacuzino, dar ține să-și informeze cititorii că „și Ibrăileanu îl admira. De câte ori Mihai Cantacuzino lua cuvântul în dezbaterile (batraciene) ale senatului universitar, Ibrăileanu părea că vine de la un concert de Bach”.

Deci, în scrisul lui Ionel Teodoreanu din literatura sa subiectivă, **obiectivitatea, sinceritatea caracterizărilor și a portretizărilor sunt, pe cât omenește posibil, demne de toată lauda**.

Mai întâi, pentru că autorul nu vorbește despre alții pentru a se lustrui pe sine. Nu-și compune o biografie artificială și nu ocupă pentru sine un loc deosebit în „masa umbrelor”, lăsându-l pe cititor să i-l ofere. Modestia autorului e aproape dezarmantă. El face ionelisme, „tace sceptic, îmbrăcat în rubașca de mătăsoasă albăstră”, e umbra umbrei lui Ibrăileanu. „Imi era bine acolo, printre bărbosii și hirsuții iernilor redacționale, - atât de bine că uneori eram trist ca lângă o moarte”. Teodoreanu respectă adevărul obiectiv, chiar dacă în cazul unora nu e deosebit de plăcut și de favorabil pentru ei, chiar dacă portretul fizic al unuia sau altuia iese urât, cu dinți neobișnuiți de galbeni, cu trăsături de băbă, cu ticuri ușor ridicole. De aceea, toți oamenii din aceste cărți ale lui Ionel Teodoreanu sunt autentici, „în carne și oase”, cum se zice. Singur Ibrăileanu ocupă o poziție privilegiată. Numai lui i se declară admirație nețărmată: „Il admir. Și abia acum văd cât de reconfortant e să poți admira pe un om în viață. Cred în el. Asta e: cred. Cum să nu-i fi recunoscutor?” Ibrăileanu are marea putere de a se răsfrânge în personalitatea altora, de a-i influența și a le decide destinul, de a-i conduce: „Lângă domnul Ibrăileanu - notează Ionel Teodoreanu - oamenii încep să semene cu el, fără efort, învinși firesc, având delectabila senzație că sunt cum au fost (de-acasă); iar când rămân singuri, într-ale lor, chiar dacă se alterează puțin, mai păstrează încă o amintire, ca cei care se întorc dintr-o plimbare cu o creangă înflorită, încă învecinându-se cu livada din care au desprins-o”.

Cred că domnul Ibrăileanu, chiar dacă nu e cauza istorică a „Vieții Românești”, e condiția ei psihologică. Fără de el armonia corală dispăre. Domnul Ibrăileanu are talentul de a conduce. Iar alături de el, colaboratorii au talentul de a asculta”.

Personalitatea lui Ibrăileanu este factorul catalizator de la „masa umbrelor”. El îi adună prin vreme pe mesenii acestui mic simpozion spiritual, el îi deslușește în toii nopților prin fumul înecăcios de țigară, el le conturează chipul cu lumina ochilor săi, el le definește talentul cu ascuțitul său simț critic, crea o lume spirituală care a dat Iașului o personalitate inconfundabilă.

MĂRTURII DESPRE PROPRIUL LABORATOR DE CREAȚIE

La întâmplările cu tâlc atât de adânc pentru istoria noastră literară, la portretele de o excepțională valoare artistică și documentară se adaugă, în cărțile lui Teodoreanu, mărturiile despre propriul său laborator de creație, despre geneza unor opere ale sale, precum și atmosfera vechiului Iași, care se identifică perfect cu universul liricii unui Bacovia sau Demostene Botez: „Sfârșietoare amieze de primăvară ale vidului ieșean! Nimeni pe străzi. Pustiu ca de paști când toate picioarele rămân acasă în papuci. Cer albastru dar pentru cine? Dealuri atât de albastre că-ți vine să le spui: cu ochi albaștri. Dar pentru ce? Zaplazuri străbune, unele chiar răsturnate. Iarbă revărsată peste tot, ca în cimitire. Gâze. Căini întinși la soare. Cloște cu pui de aur. Hulubi gușuți și rotați. Câte-o babă, câte-un moșneg, Vrăbii care se scaldă în colb ca în aureole. Uneori câte o vacă cu gâtul întins peste un zaplaz, -

iar uneori măgarul despre care a scris Lucia Mantu. Cântă câte-o caterincă. Trece câte-o înmormântare. Dar tu? Ce rost ai pe lume Ionel Teodoreanu?”

Într-o astfel de zi ieșeană, Ionel Teodoreanu s-a dus la „Viața Românească” și a început să scrie o carte unică în literatura română, **Massa umbrelor**, la care i-a rechemat pe toți colaboratorii ilustrei reviste. Asta după ce, cu câțiva ani în urmă, mai făcuse o întoarcere în timp, care i-a deschis drumul spre înaintea, spre eternitatea gloriei sale literare.

Literatura subiectivă a lui Ionel Teodoreanu din **Casa bunicilor, Ulița copilăriei, Întoarcerea în timp și Masa umbrelor** este o cronică lirică, **sui generis**, a unei metropole spirituale, căreia autorul i-a zis „dulce târgul leșilor”, a unor vremuri de glorie în al căror amurg vechea capitală a Moldovei devenea „o gară a plecărilor spre București”. Ionel Teodoreanu însuși a luat, într-o bună zi, trenul spre capitala zgomoasă, fremătătoare, de unde, într-o iarnă cu zăpezi nemaipomenite, a pornit spre drumul fără întoarcere, acolo „où les noms se melancolisent, comme des pas dans un église”.

Ca o fugară „întoarcere în timp” îi zărim numele melancolizat la „masa umbrelor”, ca pe coperta cărții pe care începem s-o citim, cu sentimentul că delicatul autor este unul dintre cei mai plăcuți scriitori de literatură subiectivă din întreaga cultură românească. De la masa umbrelor sale s-au hrănit mulți scriitori contemporani, unii datorându-i enorm, mai ales pe plan stilistic.

Memoriile sunt, în accepțiunea curentă, un gen de literatură personală cu valoare documentară, relația evenimentelor unei vieți prin persoana care le-a înregistrat. Memoriile, evocările lui Teodoreanu au însă o altă caracteristică. **În centrul lor nu e viața autorului, ci viața culturală a Iașului**.

Exprimarea prin literatură subiectivă găsește, în cultura românească, adepți încă de la începuturile sale premoderne și continuă, evident cu schimbări de registru, tehnico-artistice, subiect narativ și compozițional până în deceniile actuale, astfel încât nu e greșit să afirmăm că literatura română are o tradiție în acest sens. Voluptatea amintirii e legată de o filieră moldovenească, am putea spune: GHEORGHE ȘION, **Suveniri contemporane, de pe vremea Revoluției de la 1848**; RADU ROSETTI, cu cele două volume de **Amintiri** - „Cea mai importantă contribuție memorialistică de la răscruce de secole”; memorialiștii „Junimii”: I.C. NEGRUZZI, **Amintiri de la Junimea**, 1921, și GHEORGHE PANU - **Amintiri de la Junimea**, 1908. Moldovean e și ION PETROVICI, reprezentant al „memorialisticii nedeghizate, opusă celei deghizate a lui C. STERE”, elev al lui MAIORESCU, autor al amintirilor universitare în care sunt puse pe hârtie (ca o trăsătură comună tuturor memorialiștilor amintiți) impresiile cele mai puternice pe care memoria le-a păstrat, cu un efort minim de organizare în jurul preocupărilor personale.

Pagini memorialistice de natură, însă, să întregească opera literară a scris EUGEN LOVINESCU, în volumele sale de **Memorii**, operă de un puternic subiectivism.

Cărțile lui Teodoreanu se pot, oare, constitui în model pentru scriitorii actuali? Întrebarea este, poate, dificilă și ambiguă, dar adăugându-i-o pe următoarea - ce conțin aceste jurnale? -, ne va fi mai ușor de răspuns.

Orizontul narativ al memorialisticii contemporane este deosebit de bogat și variat:

- impresii decantate în urma unor experiențe de viață sau a unor călătorii: MARIN PREDĂ, **Viața ca o pradă**; IOANA POSTELNICU, **Roata vieții**; DUMITRU POPESCU, **Impresii de călătorie**; PAUL ANGHIEL, **O clipă în China**; VICTOR VÎNTU, **Zece porți chineze**; CRĂCIUN IONESCU, **Zile fierbinți în Orient**; OCTAVIAN PALER, **Drumuri prin memorie**; CELLA DELAVRANCEA, **Impresii, amintiri**;
- meditații moderne asupra unor culturi și civilizații dintr-o anumită epocă și dintr-un anume loc - imaginea Bucureștilor în **Memorialul** lui BARBU SOLACOLU;
- memorii cu substanță profesională autobiografică - IORGU IORDAN, ALEXANDRU ROSETTI, D. PANAITESCU, doctorul NICOLAE VATAMANU, actorii ION BREZEANU, ION FÎNTEȘTEANU, sculptorul ION VLASIU, IONEL POP și, deși pomenit la urmă, în primul rând, LUCIAN BLAGA cu al său **Hronicul și cântecul vârstelor**, o capodoperă a genului.

Ușor se poate observa existența, în operele memorialistice, a unei mixturi: confesiune - amintire, memorii etc.

Totuși, care este diferența între memorii și confesiuni?

În memorii, scriitorul înfățișează conținutul său de viață, care a devenit public, chiar înaintea apariției lucrării sale, uneori din dorința de a nu lăsa loc echivocului și falsei interpretări. Viața scriitorului care se confesează conține un plan mai adânc, mai intim, confesiunea fiind dezvoltarea planului mai ascuns, mai puțin cunoscut publicului. „Deprinderea confesiunii s-a format în practica spovedaniei” - spunea TUDOR VIANU, iar „AUGUSTIN este creatorul confesiunilor ca gen în literatura creștină”.

Uneori, confesiunile tradiționale au drept motiv remușcarea, durerea de a fi păcătuit, nevoia de a obține eliberarea de sub presiunea suferinței morale, deși uneori cinismul la locul regretelor (este elocvent exemplul celebrului CASANOVA).

Motivul dominant, însă, este de îndreptare, de punere corectă în lumină a personalității (GEORGE SAND, MADAME DE STÄEL, J.J. ROUSSEAU, CHATEAUBRIAND, ALFRED DE MUSSET) sau, pur și simplu, plăcerea de a comunica semenilor elementele traiectoriei unui destin care a cunoscut fie victoria, fie înfrângerea, cu accente autobiografice (NICOLAE IORGA, **O viață de om așa cum a fost**; ANTON HOLBAN, **Confesiuni**; CELLA DELAVRANCEA, **Confesiuni**) și, fără îndoială, valoric, nu cel din urmă: IONEL TEODOREANU.

Manifestare culturală la Institutul Român de Studii asupra Japoniei din cadrul Fundației „România de Măine”

Cu prilejul **Zilei Naționale a Japoniei**, Fundația „România de Măine” și Universitatea „Spiru Haret” au organizat, **joi 5 decembrie a.c.**, o manifestare culturală la care au participat cadre didactice universitare, studenți, oaspeți japonezi. Ambasada Japoniei în România a fost reprezentată de domnul consilier **Soemu Harie**.

Oaspeții japonezi au fost primii de prof. dr. AURELIAN BONDREA, președintele Fundației „România de Măine” și al Senatului Universității „Spiru Haret”, prilej cu care au fost apreciate pozitiv relațiile de cooperare ale Fundației și Universității cu instituții similare din Japonia, exprimându-se dorința adâncirii lor în continuare.

În deschiderea manifestării, prof. dr. **Constantin Vlad**, director al Institutului Român de Studii asupra Japoniei, din cadrul Fundației „România de Măine”, a mulțumit călduros atât Ambasadei, cât și Fundației și Universității pentru sprijinul constant acordat Facultății de Limbi și Literaturi Străine, cât și Institutului Român de Studii asupra Japoniei, în constituirea unui centru viabil de interes pentru Japonia, în domeniul învățământului, precum și al cercetării științifice.

Manifestarea culturală a fost onorată de contribuția doamnei **Kobaiashi Sanae**, virtuos artist din Japonia, care a interpretat muzică tradițională japoneză la Koto (străvechi instrument muzical din această țară). Din creația lirică japoneză și română au recitat **Hashimoto Kana**, studentă la Academia de artă dramatică și cinematografie din București, **Monica Corhan** și **Camelia Bașta**, studente la Universitatea „Spiru Haret”. Au fost proiectate videocasete ilustrând diferite aspecte ale vieții social-culturale japoneze.

În încheiere, artiștilor din Țara Soarelui Răsare le-au fost oferite, din partea Fundației „România de Măine” și a Universității „Spiru Haret”, diplome și buchete de flori.

Necesarul echilibrului

(Continuare din pag. 1)

Asemenea considerente de principiu - rod al observării și evaluării dinamicii proceselor sociale - îndeamnă la reflecție, în spiritul sociologiei științifice și nu speculative, privind raporturile dintre libertate și autoritate în actualul stadiu de așezare pe baze moderne, democratice a vieții sociale a țării.

Fenomenele negative ale tranziției ar fi cu mult dimi-

nuate dacă nu s-ar fi produs, în numele luptei împotriva vechiului sistem, a autoritarismului și centralismului excesiv, o eroziune a autorității în sine, o slăbire până la anulare a rolului unor instituții care trebuie să vegheze la respectarea legii, să sancționeze prompt încălcarea acestora.

În același timp, alte organisme de autoritate, îndeosebi din sfera economică, au înțeles greșit, unilateral, descentralizarea, compromițându-se

prin atitudinea dezinteresată ori aparent dezinteresată față de proprietatea publică, de bunurile comune, care au căzut pradă spiritului mercantil, tentației de acaparare și îmbogățire pe seama fostei proprietăți de stat. Or, economia de piață, libera inițiativă nu înseamnă liberul arbitru, subminarea necesarului echilibru dintre autoritate și libertate, ci, dimpotrivă, creșterea libertății de inițiativă, însă prin respectarea ordinii și a legilor.

1) Petre Andrei, *Opere sociologice*, vol. III, Editura Academiei, București, 1978, p. 348.

Omul de știință

(Continuare din pag. 1)

Este un imperativ al viitorului ca activitatea industrială să nu fie nici periculoasă, nici dezagreabilă, ceea ce, din nefericire, nu este totdeauna ușor de realizat. Și totuși, aceste dificultăți sunt stimulatoare pentru continuarea și dezvoltarea cercetării fundamentale și aplicative.

Un alt domeniu chemat să rezolve problemele noi apărute în relația știință-societate este fizica-nucleară. Aceasta a furnizat, așa cum este cunoscut, contribuții majore la dezvoltarea unor tehnologii decisive pentru definirea secolului XX. Și, totuși, fizica nucleară a trebuit să treacă la o nouă etapă de reevaluare și reorientare. Desigur că timpul schimbării oferă noi oportunități de afirmare, dar poate deveni și o perioadă de fragilizare a demersului respectiv. Este, deci, important să discutăm deschis, și la momentul potrivit, noul curs al activităților viitoare. O anumită perioadă de timp, cercetările nucleare au fost suportate de societăți, în primul rând, pentru faptul că acestea constituie o parte a culturii națiunii respective. Dar alte științe, egal de importante și fundamentale, există și cer dreptul lor din fondurile publice. De asemenea, un număr de ramuri ale științei, fie direct aplicative, fie legate nemijlocit de aplicațiile industriale, promițând o revenire rapidă a investițiilor făcute în produse de utilitate, pentru populație, își cer dreptul la suportul societății. În etapa actuală, marcată de dificultăți economice, acestea din urmă devin, desigur, atractive pentru guvernanți. Așa că, în plus față de dezvoltarea cunoașterii, fizica nucleară este solicitată să dea dovadă de utilitate economică și relevanță tehnologică.

Dintre schimbările care au început să apară în acest scop aș menționa: o creștere a implicării cercetării nucleare în probleme ale societății din momentul de față; acapararea de către obiectivele științifice ale științelor nucleare a unui mult mai larg și mai fundamental spectru de probleme ale societății.

Cu toate acestea, trebuie ținut cont de faptul că etapa actuală nu mai este cea a unui angajament al indivizilor, ci una a unei decizii a societății pe baza unei informări complete și a unei dezbateri ample și directe. Energia nucleară constituie o descoperire epocală a

fizicii, care a fost fără discuție și o mare binefacere a omenirii; o treime din electricitatea pentru Europa se obține astăzi pe această cale. Dar energia nucleară cunoaște o limitare, nu din cauza rezervelor de uraniu, ci din cauza combustibilului, care solicită soluții socialmente și etic acceptabile. Iată, deci, o nouă problemă pusă în fața fizicii nucleare. Este, deci, clar că societatea este pusă permanent în fața unei provocări și a unui risc, care trebuie depășite prin apelarea la cercetare. Între un pericol clar și un risc posibil alegerea este ușoară. Între plăcut și riscant alegerea este mai greu de făcut. Așa se face că atenționarea asupra pericolului fumăturii nu împiedică oamenii să mai fumeze. Oricum este clar că, în societatea viitoare, toți vom fi, din ce în ce mai mult, obligați să luăm decizii și să fim gata să suportăm consecințele.

Pentru că trebuie să pornim totdeauna de la un adevăr incontestabil: risc zero nu există. Riscul apare odată cu viața. Dorința sistematică, normală și umană de a elimina orice risc poate, de asemenea, deveni o limitare a libertății și democrației, ca să nu mai vorbim de stoparea dezvoltării. Pentru că aceasta poate duce la elaborarea unui vast set de reglementări, justificate sau nu, dar care se dovedesc oricum insuficiente și care stânjenesc libertatea noastră de acțiune și de progres. Prin prisma acestor realități trebuie să judecăm și marile descoperiri și, mai ales, marii descoperitori ai lumii.

Să nu uităm, în acest context, că Otto Hahn, chimist și fizician, care împreună cu Strassmann a descoperit fisiunea nucleară, este adesea ținut răspunzător pentru că a făcut posibilă realizarea bombei atomice. Aș menționa că unica „responsabilitate” a lui Otto Hahn rezidă în aceea că și-a practicat profesia ca mare om de știință. Cu alte cuvinte, el nu a făcut nimic diferit de alți mari oameni de știință dinainte și după el. Desigur că el și-ar putea „reproșa” de a fi la originea unei descoperiri atât de faimoase. Oricum, nu sunt reproșuri pe care alții i le pot face și sunt similare cu cele ale unui părinte ce constată cu durere că fiul său nu merge pe drumul pe care și l-a dorit, dar nici acestea nu sunt identice, deoarece Otto Hahn nu a avut autoritatea părintească asupra fiziunii nucleare, aceasta fiind, de fapt, exercitată de către guvernanți și politicieni.

Desigur că absurdul poate

ajunge până la acuzația ce i se poate aduce de a-și fi ales profesia de fizician nuclearist, dar aceasta face parte din roadele intoleranței, prezente mai mult ca oricând în zilele noastre. Să ne amintim că Pasteur, de la a cărui moarte s-au împlinit o sută de ani în 1995, a experimentat vaccinul său împotriva turbării în condiții, care, astăzi, ar produce fiori de teamă.

În mod similar, un medicament așa de fabulos ca aspirina, care face minuni, nu ar trece probele testelor de astăzi, pentru că intervenția politicului, strategicului și economicului poate influența alegerea. În acest context, domeniul sănătății este de o semnificație particulară. Folosirea rezultatelor cercetării pentru a lansa noi programe poate implica decizii complexe și lente la fiecare nivel. Resursele financiare fiind obiectiv limitate, apar imediat întrebări de felul: Ce procentaj din buget poate fi atribuit unor tehnici speciale, cum sunt cele privind transplantul de organe care aduce mari speranțe, dar implică și costuri foarte mari?

Este obligatorie o favorizare sistematică a domeniilor de care să profite cea mai mare parte a populației?

De cele mai multe ori, o decizie luată astăzi este contestată mâine pe baza apariției unor noi date și interese. Astfel, apariția microorganismelor cu rezistență la antibiotice care conduce la o puternică revitalizare a tuberculozei, va cere noi investiții în cercetarea pentru descoperirea și producerea de noi antibiotice. Ce procentaj din fondurile disponibile va trebui alocat pentru această cercetare la concurență cu cea pentru antiviruri?

O asemenea decizie nu este numai responsabilitatea omului de știință, chiar dacă opinia lui poate juca un rol important. (Va urma)

DIN PRESA INTERNAȚIONALĂ

ALEGERILE DIN ROMÂNIA: A DOUA REVOLUȚIE?

Interviul acordat de prof. dr. Viorel Roman, consilier academic la Universitatea din Bremen, d-lui Werner Pirher, apărut în cotidianul „Junge Welt” (nr. 270) din Berlin, la 19 noiembrie 1996.

W.P.: Iliescu nu a fost reales președinte. Ce importanță are aceasta pentru România?

V.R.: Iliescu reprezenta continuitatea, indiferent dacă era bună sau rea. Căii nu se schimbă în mijlocul răului. Dar se pare că românii au voit o reorientare, o reeditare a revoluției din 1989. Bineînțeles că există primejdia unui haos total. Tot ceea ce s-a înjghebat oarecum până acum va fi destrămat din nou. Două sau chiar trei privatizări au avut deja loc, toate cu jumătăți de măsură. Acum, se speră din nou la ajutoare din Vest. Iliescu și garda lui veche, pregătită la Moscova, nu au fost de fapt acceptați în Vest ca parteneri de discuții.

W.P.: Nu este și pentru Occident riscant să schimbe căii în mijlocul răului?

V.R.: Bineînțeles. Dar Vestul nu a fost mulțumit cu strategia tranziției. Lui Iliescu i se reproșa în permanență că ritmul privatizării este lent, că nu-și îndeplinește obligațiile.

W.P.: Nu a fost Iliescu, față de Fondul Monetar Internațional, atât de conciliant cum se presupune că va fi urmașul său?

V.R.: Din punct de vedere formal sau verbal, Iliescu era conciliant, dar, în realitate, nu. Ce putea să facă într-o țară în care oamenii de rând au un venit de 100 de mărci germane pe lună? Nu exista o marjă de privatizare.

W.P.: Totuși, există o așa-zisă nouă clasă de proprietari?

V.R.: Într-adevăr, s-a format o nouă oligarhie, politică, financiară, industrială în jurul lui Iliescu, o așa-zisă burghezie nomenclaturistă. Acum este probabilă o nouă redistribuire a ponderii ei și există chiar riscul unei alianțe a miliardarilor făcuți de Iliescu cu noile forțe pro-vestice. Atunci vom constata, în cinci ani, că s-a pierdut din nou orice șansă de conlucrare cu Vestul. În mod paradoxal, Ceaușescu a făcut mai mult pentru o integrare în economia capitalistă mondială decât regimul Iliescu.

W.P.: Într-adevăr?

V.R.: Cooperarea cu Occidentul înseamnă, de fapt, integrare, coordonare, cooperare economică. În era Iliescu a avut loc un schimb de

informații cu Vestul foarte intens, fără precedent în istorie, în speranța că aceasta va duce la relansarea economiei. Rezultatul a fost exact pe dos. Occidentul a finanțat dezindustrializarea, Iliescu a privatizat agricultura după o metodă orientală, iar la orașe, lipsa de ocupație s-a generalizat, provocând o nivelare fără precedent. Nu mai contează cine știe ce dacă ai un loc de muncă, ești pensionar sau lucrezi la negru.

W.P.: O nivelare în jos?

V.R.: La cel mai jos nivel posibil, adică acolo unde o privatizare în masă este, în realitate o bătaie de joc. În această situație fatală, electoratului i-a venit ideea să provoace din nou haosul, în speranța că acesta va genera ceva nou. Pentru că nivelarea la cel mai jos nivel, practicat de Iliescu, contrazice principiile de bază ale capitalismului modern.

W.P.: Dvs. vorbiți de o a doua revoluție: una reală sau una supra-reală?

V.R.: Una supra-reală, bineînțeles, pentru că avem de a face și acum cu o revoluție de sus, o reșezare a clasei dominante. Numai că există primejdia ca alianța burgheză a capitaliștilor din ambele tabere să îndrepte societatea românească spre un blocaj total.

W.P.: Un blocaj care va împiedica dezvoltarea...

V.R.: ... economică și socială. Și aceasta cu binecuvântarea Vestului. O integrare reală în societatea occidentală nu este intenția nici unui partid sau personalități. Toate vor să devină organizația, persoana de încredere a Vestului, administratorii exemplari ai unei colonii. În cadrul acestui model nu există Opoziție și, bineînțeles, nici democrație. Pentru că elita sau noua clasă politică, indiferent de culoare, are același obiectiv: să se adreseze Occidentului exact cum vrea acesta și să-l oblige apoi să plătească „ajutorul”. Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială finanțează astfel un model care îi este absolut fidel.

W.P.: Și alternativa?

V.R.: Momentan, nu văd o alternativă. Dictatura de dezvoltare a comuniștilor a oferit o mai mare perspectivă de integrare în economia mondială, decât modelul prezentat. Dar o revenire la evoluția din trecut este inimaginabilă după eșecul comuniștilor. Așa că, sub drapelul burghezo-democratic, societatea românească se reîntoarce cu pași siguri spre subdezvoltare.

Studenti la „Spiru Haret”

Preocupări și punctări în mișcarea ideilor

Conștiința filosofică presupune deschidere, opoziție față de orice dogmatism și suficiență, convingerea că travaliul în materie de creație filosofică este totdeauna neîncheiat - pentru că fără sfârșit este și traiectoria procesului de realizare umană pe care filosofia încearcă să-l surprindă și să-l potenteze. Iar acei filosofi care au convingerea intimă a acestei deschideri, prin simplul fapt al conștientizării ei, sunt disponibilizați pentru creație originală (beneficiarii de mobilurile necesare pentru a se angaja creator în desfășurarea unor demersuri filosofice). Pentru a sugera funcțiile conștiinței filosofice în creația filosofică, Blaga recurge, prin analogie, la cele pe care le are „conștiința artistică” în raport cu creația artistică, „câci întocmai cum se vorbește despre conștiința artistică suntem îndrituiți de a vorbi și despre o conștiință filosofică”.

Nevoia de conștiință filosofică nu este reclamată numai de creația filosofică, ci și de procesul de asimilare a valorilor de acest gen de către iubitorii de filosofie și, respectiv, de către cei care aspiră la dobândirea unui nivel superior de personalizare prin asimilarea valorilor filosofice. Căci, după cum se exprimă filosoful român, „dacă avem nevoie de a susține că o conștiință filosofică nu poate fi decât de real folos creatorilor de filosofie, cu atât mai puțin înclinăm a crede că o asemenea conștiință poate să fie un util factor de îndrumare pentru creatorii de filosofie. O conștiință filosofică, deficientă sau nulă, lipsește pe iubitorii de filosofie de toate satisfacțiile mai subtile ce le pot oferi preocupările de această natură, cum păsioniții artei rămân, când sunt ocrotiți de conștiința artistică, privați de cele mai alee satisfacții ce le îmbie arta”.

Datorită exercitării funcției sale de instanță critică majoră în raport cu întreaga creație valorică a oamenilor (deoarece valorile filosofice sunt valori centrale pivot ale unei culturi), conștiința filosofică se manifestă și ca o instanță (axiologică) supremă în circumscrierea orizonturilor și idealurilor de realizare de sine a oamenilor și, în virtutea nevoii practice de atingere a acestora, de coordonare a acțiunilor colective convergente în direcția dobândirii unui optim social. În funcție de nevoia atingerii unui atare optim, cunoașterea și convingerea filosofică trebuie să stea la baza deciziilor care se iau la nivelul Cetății. Cultura filosofică, întrucât posedă cele mai pătrunzătoare niveluri de semnificație și de deschidere critic-nonconformistă, dublate de o arie de cuprindere cognitivă care aspiră spre totalitate, funcționează astfel ca o călăuză a activităților decizionale de nivel macrosocial. Răspunderea comunitară reclamă o asemenea călăuză teoretică și axiologică și presupune o acțiune premeditată de formare și selectare a competențelor decizionale în funcție de nivelurile de asimilare a valorilor filosofice - la rândul lor, mediatore ale instituirii unor fel de înalte niveluri de conștiință filosofică. O astfel de conștiință implică: luciditate întemeiată rațional-nomologic; o permanentă stare de veghe motivată de pătrunderea semnificațiilor pe care le implică alegerea soluțiilor în activitatea decizională; grade superioare de responsabilitate și, de asemenea, de risc propriu în alegerea mijloacelor necesare atingerii unor feluri de nivel comunitar; o permanentă stare de nonconformitate axiologică și normativă; o nemulțumire de ceea ce este și deschidere spre ceea ce trebuie să fie etc.

În direcția unei atari nevoi de întemeiere a deciziilor de referință macrosocială pe niveluri superioare de conștiință filosofică considerăm că trebuie înțelese cerințele pe care Platon le avea în vedere pentru organizarea statului ideal. Luând ca model de competență a omului politic investit cu funcții decizionale în stat, îmbinarea armonioasă între știință și conștiință filosofică, el avertizează că „până când filosofi nu vor cărmui statele sau cei ce acum se numesc regi și stăpâni nu vor fi cu adevărat și precum se cuvine filosofi, așa ca puterea de stat și iubirea de știință să fie în aceeași mână, și până când atâtea firi de oameni, care acum se ocupă deosebiri ori cu una ori cu alta, nu vor fi excluse cu totul din cărmuire, până atunci... nu se poate pune capăt relelor care bântuie statele, ba nici celor de care suferă neamul omenesc și statul (ideal, pe care Platon îl descriese în convorbirea sa cu Glaucon - n.n.s.) încă nu se va înfăptui și nu vor vedea lumina soarelui”.

Într-un mod asemănător, privind rolul filosofiei și filosofului în cărmuirea treburilor Cetății, se exprimă și Aristotel. Având în vedere că filosofia în calitatea ei de știință „cultivată pentru ea însăși” (obiectul ei fiind doar „cunoașterea anumitor cauze și principii” și anume, a „cauzelor prime”, adică a „problemelor mai grele care nu sunt ușoare pentru priceperea omului de rând”, din care cauză este situată la un nivel mai înalt decât celelalte științe care au nemijlocit finalitate practică, rezervându-i-se de aceea rol conducător față de acestea care o slujesc și i se subordonează) și nu în vederea vreunui folos, „filosoful trebuie să comande el, nu să i se comande de către altul și nu se cade să i

Filosofie și ideologie

Ion TUDOSESCU

se dea lui directive, ci el să le dea altora care-s mai puțin învățați decât el”.

Date fiind finalitatea umanistă a demersurilor filosofice și funcția de călăuză pe care conștiința filosofică o are în activitatea (societară) de mijlocire a procesului de realizare umană, se poate conchide că filosofia, prin vocația ei pragmatică, este totdeauna o conștiință a unei epoci determinate. În acest sens se exprima și Hegel, care considera că la fel cum individul este „un fiu al timpului său”, „așa este și filosofia, timpul său prins în gânduri. Este tot așa de nebunesc a-ți închipui că o filosofie trece dincolo de lumea contemporană ei, ca și a crede că un individ depășește timpul său...”

În această calitate (de conștiință a epocii), filosofia anticipează transformările sociale și întemeiază (evident, prin mijlociri și condiționări axiologice multiple) strategiile de schimbare socială, doctrinele politice revoluționare sau reformatoare, stă la baza edictărilor normative în ordinea morală și juridică a vieții sociale, se instituie ca nivel axiologic emergent al ideologiilor care animă acțiunea grupurilor sociale și comunităților umane angajate în procese de restructurare socială. În vederea subînținerii acestei călăuziri ideologice a agentului istoric aprecia Rădulescu-Motru că apariția construcțiilor filosofice de-a lungul istoriei spiritualității omenești a fost totdeauna „simptomul prevestitor al transformărilor sociale”.

Există, așadar, un raport de interdependență între filosofie și ideologie, manifestată sub două aspecte: pe de o parte, filosofia funcționează ca pivot axiologic al construcțiilor ideologice, valorile filosofice

având rolul de premise ale unor concepții și doctrine politice, morale, juridice ale unor categorii sociale, clase sau comunități umane; pe de altă parte, filosofia își edifică eșafodajul conceptual și metodologic propriu din perspectiva unor întemeieri ideologice, la rândul lor rezultate din motivații psihologice și teleologice ale unor colectivități umane determinate, structurate grupal și comunitar. Această corelare a filosofiei cu ideologia rezultă din particularitatea conștiinței filosofice de a se constitui ca o reflectare subiectivă a necesității și legității obiective.

De aceea, nu pot fi acceptate interpretările care postulează o ruptură radicală între filosofie și ideologie, tot astfel cum nu au justificare nici considerațiile potrivit cărora demersul filosofic se reduce integral la unul de factură ideologică. Asemănător, nu se poate spera în vreo edificare filosofică străină de orice înrăurire ideologică. Deoarece în măsura în care se constituie la nivelul unui *Weltanschauung*, totdeauna concepția filosofică despre lume este condiționată axiologic și are ca finalitate o anumită atitudine față de procesul de realizare a condiției umane; fiind cunoaștere (la nivel sistemic și totalizator), ea este totodată conștiință (care reflectă o anumită existență - existența omului socializat în vederea unei anume personalizări și realizări de sine).

Referitor la funcția pragmatic-ideologică a filosofiei, în metafilosofia contemporană au loc aprinse controverse. Ruperea totală a filosofiei de ideologie este postulată de interpretările filosofice de factură științifică - neopozitivismul în toate variantele sale, de la empirismul logic până la filosofia analitică. Desigur, în domeniul filosofiei limbajului sau al filosofiei și logicii științei nu poate fi vorba de demersuri de factură ideologică. În mod asemănător, în

epistemologiile și chiar ontologiile de tip dialectic practicate de neoraționalism (cu care se operează în științele formale și științele factuale cum sunt cele naturale, tehnice și tehnologice), nu se pot imagina (cel puțin explicit) construcții sau opțiuni ideologice. Dar, în domeniul construcțiilor ontologice în general și cu atât mai mult în ontologiile regionale (ontologia umanului, ontologia valorilor, ontologia socială în genere) și, în prelungirea acestora, în multe domenii ale filosofiei practice (cum sunt etica, estetica, filosofia politică, a dreptului, a culturii), deci în demersurile filosofice care au ca referință problematica umană și condiția umană, în cele centrate în jurul principiului umanismului, nu se poate face abstracție de o mai mult sau mai puțin pronunțată inserție (dacă nu explicită, oricum tacită) a ideologicului. Această inserție nu are nimic comun cu pozițiile ideologizante absolutizatoare și reducționiste cum sunt cele practicate predilect de concepția filosofică marxist-leninistă, modelată pe principiul materialismului istoric de sorginte engelsian-stalinistă și prelungite în doctrina politologică a socialismului „științific”.

Este de reținut, în concluzie, că, în ipostaza sa de formă a conștiinței sociale, filosofia se instituie necesarmente ca un demers axiologic și, ca atare, ca explicație (concepție) despre lume izvorâtă din nevoia de realizare a condiției umane, deschisă discursului ideologic și construcțiilor teoretice cu finalitate pragmatică în domeniul strategiilor schimbării sociale. O astfel de inserție a ideologicului în construcțiile filosofice se produce în conformitate cu raporturile complexe de intercondiționare dintre conștiință și existența și acțiunea socială a oamenilor.

1) Lucian Blaga, *Despre conștiința filosofică*, Editura Facla, Timișoara, 1974, pag. 173, 175.

2) Platon, *Statul (Republica)*. Cartea a II-a, cap. XVIII, vol. I, Tipografia Dim. Ionescu, București, 1923, p. 240-241.

3) Aristotel, *Metafizica*, I(A), I, 981b-981a; 2, 982a-982b, Editura Academiei, București, p. 53-54, 55-56.

4) Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Principiile filosofiei dreptului sau Elemente de drept natural și de știință a statului*, Prefață, Editura Academiei, București, 1969, p. 18-20.

5) Constantin Rădulescu-Motru, *Rostul filosofiei*, Institutul de arte grafice ale muncii, București, 1942, p. 6-9.

Societatea și studiul politicii

Partide și „familii” politice

Dr. Ion MITRAN

Orice partid prezintă obiectivele sale ca fiind expresia intereselor unei anumite părți a comunității și, totodată, ale intereselor generale ale societății, iar programul său exprimă o anumită ideologie sau filosofie politică (liberală, social-democrată, conservatoare). Spre deosebire de alte organizații sociale, un partid se remarcă prin organizarea sa formală (statut, program, organisme de conducere), prin obiectivul său explicit de a lua în stăpânire „mașina de guvernare a societății”, adică structurile instituțional-statale.

În politologie se utilizează și termenul de *mașină politică*, în accepția de structură pentru organizarea eficientă a campaniilor politice, dar și în aceea de organizație informală care controlează procesele formale ale guvernării, ale vieții interne a unui partid, sub conducerea unui lider influent, a unui grup restrâns de „eminențe cenușii”, de la care „emană” directive de comportament politic, concepții și aprecieri asupra unor evenimente sau manifestări politice concrete. Mașina politică este în esență, un factor de control care își spune cuvântul asupra strategiilor de urmat, asupra numirilor în funcții

politice, asupra listelor de candidați pentru alegeri, asupra utilizării fondurilor materiale licite și, nu de puține ori, ilicite ale partidului, cum arată „experiențe” mai recente sau procese celebre din Italia, Japonia, Coreea de Sud.

În esență, partidele politice îndeplinesc, în cadrul sistemelor politice, funcții sau roluri între care se disting cele privind: elaborarea programelor politice pe care le propun societății; recrutarea și mobilizarea cetățenilor în lupta politică, partidele acționând ca factori de

socializare politică și orientare a voturilor populației; structurarea și diferențierea elitei politice, a clasei politice; asumarea responsabilității guvernării în cazul obținerii victoriei în alegeri; convertirea intereselor populației în politici publice; „gestionarea” conflictelor politice și sociale în vederea realizării unui minim de consens al intereselor naționale; armonizarea politicii interne și externe a statului.

Componente ale sistemului politic, partidele politice se constituie ele însele într-un sistem propriu sau subsistem ale sistemului politic general, societatea contemporană cunoscând o largă diversitate de forme de organizare și funcționare. Trebuie însă observat că deosebirea (distanța) între partide nu rezidă în dimensiunile, în numărul membrilor lor, ci în structura lor. Unii politicieni, printre care și Maurice Duverger, disting *partide de cadre* (cele care preferă adeziunea unui număr mic de personalități, care organizează și susțin campaniile electorale, unele din ele sprijinindu-se, în aceste acțiuni pe sindicate și asociații, ce desemnează candidați pentru

alegeri) și *partide de mase* (care cuprind un număr mare de aderenți, cu acces la funcțiile electivale ale organizațiilor de partid). Se mai ia în considerare existența *partidelor confesionale* (care recunosc o legătură, mai mult sau mai puțin formală, între principiile și valorile susținute și anumite principii religioase) sau *partidele ecologiste* (cele care își propun, între scopurile lor fundamentale, protecția mediului ambiant).

O departajare sau clasificare din perspectivă istorică și social-politică propusă de P.P. Negulescu, discipol al lui Titu Maiorescu, militant în Partidul Poporului (Averescu), distinge (în contextul vieții politice din a doua jumătate a secolului XIX și primele două decenii ale secolului XX în Europa și în România): *partidele confesionale* (după credințe religioase), *partidele regionale* (după interesele locale, în cadrul unui stat unitar sau neajuns încă la unificare), *partidele naționale* (ca partide de „protestare” în fața neîmplinirii idealurilor naționale, ca partide „de escamotare cinică”, atunci când erau constituite exclusiv pe baze etnice, urmărind interese înguste ale unei naționalități etc.), *partidele de clasă* (socialiste, agrariene etc.).

Desigur, în existența și acțiunea lor, partidele se sprijină pe militanți, aderenți și simpatizanți, iar cu prilejul alegerilor caută contacte cât mai strânse cu electoratul. Propunând criterii relativ stabile de descriere și diferențiere a partidelor politice (îndeosebi idealurile, originea, baza socială și posibilele alianțe), literatura politologică propune o serie de trăsături distincte care contribuie la constituirea și afirmarea *familiiilor de partide*, cum ar fi: partide muncitorești, partide burgheze, partide religioase, partide secularizate, partide centraliste, partide teritorial-locale, partide eco-agrariene, partide productiviste ș.a. Din această perspectivă, lucrări de referință în domeniul distribuie ansamblul partidelor politice occidentale în opt familii, ordonate după importanța lor în parlament: 1) partide patrimoniale sau „burgheze”, de „dreapta”; 2) partide muncitorești sau de stânga, rezultate din clivajul „proprietari-muncitori”; 3) partide clericale sau creștine, rezultate din clivajul biserică-stat; 4) partide agrariene și ecologiste, provenite din clivajul rural-urban, din reconsiderarea rolului naturii în dezvoltarea social-umană; 5) partide de apărare teritorială, generate de clivajul centru-periferie; 6) partide naționalist-centraliste; 7) partide anticlericale și alternative, rezultate din clivajul biserică-stat și 8) partide de apărare urbană.

În legătură cu asemenea clasificare sau încercare de taxonomie, este de reținut că mai multe partide din aceeași țară pot aparține aceleiași familii de partide, acestea din urmă putând fi, la rândul lor, subdivizate (conservatoare, moderate, extremiste, radicale etc.). În același timp, actor politic autonom, un partid politic nu poate rămâne veșnic în familia politică de origine, după cum unul și același partid poate fi în același timp, spre exemplu, muncitoresc, anticlerical, urban și centralist.

1. P.P. Negulescu, *Partidele politice*, Garamond, București, 1994, cap. III, *Valoarea partidelor*.

2. Daniel-Louis Seiler, *Les partis politiques*, Cursus, Armand Colin, Paris, 1993, pag. 68.

REVISTA

OPINIA
națională

Tiparul executat de
DRAGO PRINT GRUP
Tipografia F.E.D.

TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:
Mariana IONIȚĂ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRATIA: București, Palatul Sporturilor și Culturii, Parcul Tineretului, Sector 4, Telefon: 330.68.45

Costul unui abonament trimestrial este de 3600 lei. Plata abonamentelor se face prin mandat postal sau dispoziție de plată pe adresa: Fundația „România de Măine”, Palatul Sporturilor și Culturii, Parcul Tineretului, Sectorul 4, București, Cont 451.00.972 - B.C.R. - S.M.B. Abonamente se pot face și prin oficiile postale din întreaga țară.

Revista „OPINIA NAȚIONALĂ” se află înscrisă în Catalogul de presă „RODIPET” la poziția 2111.

Cilitorii din străinătate se pot abona prin „RODIPET” S.A. - P.O. BOX 33-57, Fax 0040-1-3129432 sau 3129433, telex 11995 - Piața Presei Libere nr. 1, Sect. 1, București - România.

În dimineața zilei de duminică 8 decembrie 1996, la orele 7,20 s-a stins din viață poetul, dramaturgul, pictorul, romancierul și eseistul Marin Sorescu, născut într-o familie de țărani, la 18 februarie 1936, în satul Bulzești, județul Dolj.

De-acum nu mai vedem privirea scrutătoare a acelor ochi vioi, sfioși, verzui și plini de originalitate, precum cei de viezure. De-acum privirea aceea sfioasă în care fulgerau îndrăznelile timidului nu-și mai aruncă fasciculele de lumină peste lumea, zidită parcă prea repede, pentru a putea fi perfectă, dreaptă și cea mai bună dintre toate lumile posibile. Iată a venit ziua și ceasul fatal despre care poetul prezicea: „Iată, scârțâind pe respirația mea/A pornit mai departe o stea./Feriți-vă din calea ei, la o parte,/De o va opri-o din drum ceva/Pentru mine înseamnă moarte“ (Pârghii din volumul „Suflet bun la toate“).

În scrisul său Marin Sorescu a zâmbit, a râs de defectele lumii. N-a râs cu ură, a râs cu părere de rău și strângere de inimă. Râsul său mucalit, ironic, n-are în el nici o nuanță de răutate. Râsul lui cu lumină solară în el schimbă culoarea universului, îl înseninează și ne luminează sufletul și exprimă întotdeauna o discretă judecată morală asupra omului și a faptelor sale.

Marin Sorescu, în ciuda unor aparențe derutante și ele, în fond, omeneste, a fost un spirit independent, „autocefal, ca biserica de răsărit“ - cum spune el cu surprinzătoare comparație; poetul „își asumă riscul verticalei dispus în orice clipă să-și dea foc“, numai ca să poată trăi în demnitate. El e un poet al omului și al societății, nu al turnului de ivorii. În lirica lui se oficiază cultul întrebărilor iscoditoare ale unei zeități care nu se împacă nicicum cu lenea de gândire și simțire, cu platitudinile prefabricate, cu ceea ce se cheamă „deja vu“. Poet rafinat, delicat și inteligent al cetății, el folosește adesea un stil colocvial, limbajul uzual al conversației cotidiene, obținând o surprinzătoare originalitate, de viziune și expresie. De aici senzația de prospețime, jovialitate și de „copil minune“, uneori teribil.

Numele lui ar merita să fie înscris pe o Coloană nesfârșită și cu litere de aur pe copertile cărților în care vom gusta pentru toată viața umorul lui inteligent și mucalit, rezultat din enunțuri hazlii și susținut printr-un limbaj de neașteptate calambururi; ne vom bucura de îndrăzneala de a-și fi căutat, cu excepționale efecte artistice, identitatea proprie și de a lua în răspăr fetișuri, lucruri mitizate, sacralizate, vreme de milenii. Sorescu a avut, încă de la volumul de debut, despre care am avut bucuria să scriu cu entuziasm, curajul de a se considera, mai în glumă, mai în serios, «Singur printre poeți», cum afirmă chiar din titlu.

Având o conștiință estetică extrem de lucidă, Marin Sorescu a luat peste picior atâtea tabu-uri și stiluri poetice individuale, stereotipiile uzate,

DOLIU ÎN CULTURA ROMÂNĂ

MARIN SORESCU

A TRECUT ÎN ETERNITATE

obosite, din poezia erotică și patriotică. El a introdus, ca și Arghezi, limbajul familiar în poezia filosofică și erotică, prin anularea conștientă a unui „sublim“ artificial, de conveniențe. În acest univers poetic, scriitorul are puterea miraculoasă a eroului din basm, din folclor în genere, de a râde cu un ochi și a plânge cu altul, de a face haz de necaz, cu o dezinvoltură profund responsabilă, căci râsul și uneori sarcasmul său sunt scutecele unor drame existențiale, exprimă capacitatea demiurgică de a crea parabole-simbol, mituri și universuri artistice noi, sugestive și reprezentative pentru morala și lumea noastră românească.

Sorescu este un creator de limbă poetică. El pare a lua cuvintele de urechi, pentru a le trezi din inerția simțirii și amorțeala plictisită a spiritului.

Toate acestea și multe alte trăsături distincte ale Poeziei românești înnoitoare trebuiau să poarte un nume: Marin Sorescu! Un nume devenit renume, peste toate mârâielile veninoase, invidioase ale unor Salieri. Un nume cu autoritate în spațiul cultural al diferitelor popoare, de pe toate continentele.

Marin Sorescu este un poet național și universal, tradus în numeroase limbi. E un poet, un scriitor stimat și apreciat în zecile de țări unde i s-a jucat opera sa dramatică și i s-a tradus poezia. Prețuirea e cu atât mai mare în țara sa pentru opera lui diversă din care amintim: poezie - Singur printre poeți, Moartea ceasului, Tinerețea lui Don Quijote. La Lilieci, Sărbători itinerante, Fântâni în mare, Suflet bun la toate; proză - Trei dinți din față, Viziunea viziunii; dramaturgie - Paraclisierul, Matca, Pluta meduzei, Există nervi, Răceala, Lupoanca mea, A treia țepă și scânteietoarele eseuri critice: Teoria sferelor de influență, Insomniile etc.

În creația soresciană, sensibilitatea proaspătă, delicată și profundă se joacă neconștient cu inteligența într-un spectaculos joc de cuvinte care învie din letargie, prind culoare și personalitate. Sorescu, căruia îi plăcea să se joace în tot ce făcea, le ațâța de la debut, când pe una, când pe alta, realizând, de fapt, viață autentică pe scena marelui teatru al lumii.

Omul din universul artistic sorescian este un *homo ludens*, în sensul filosofic modern în care folosește expresia Huizinga, de pildă.

Ultima dată, Marin Sorescu s-a jucat în dimineața zilei de duminică, 8 decembrie 1996, „de-a v-ași ascuns“ de un joc amar, „arde-l-ar focul“ - cum l-a blestemat Arghezi.

Acum îmi vine în minte o tulburătoare distilare lirică a bocetului popular cu atât de puternice semnificații în lirica soresciană:

Și la cap de drum pui punct
Bulgărele de pământ:
Ție ți-ai trecut prin gând
Și te-ai dus, n-ai fost nicicând.
Iarba, pasărea și floarea
Face-vor nu-nărătoarea
Anilor ce-ai trece-n turmă
Îți mori mcartea. Și la urmă? (Și la cap de drum)

E ultima întrebare pe care ar fi putut să și-o pună poetul, ca să ne-o lase nouă și omenirii întregi pentru răspuns. Și la urmă?

La urmă, a zi: genialul Eminescu, „peste toate o lopată de țărână se depune“!

Ion DODU BĂLAN

Scară la cer

Un fir de păianjen
Atârnă de tavan,
Exact deasupra patului meu.

În fiecare zi observ
Cum se lasă tot mai jos.
Mi se trimit și
Scara la cer - zic.
Mi se aruncă de sus.

Deși am slăbit îngrozitor de mult
Sunt doar fantoma celui ce am fost
Mă gândesc că trupul meu
Este totuși prea greu
Pentru scara asta delicată.

- Suflete, ia-o tu înainte.
Păș! Păș!

Măștile

Am experimentat
În chinuri nemaipomenite
Vre-o șapte-opt măști ale morții.
Toate mi s-au părut îngrozitoare.

N-am vrut să mă recunosc.
- Luați-le de aici, odată, mă
nervează.

Acesta nu sunt eu.
(Nici mort.)

Eu care-am plâns în hohote
Pe ruina tuturor civilizațiilor,
Pe mormanele de tăblițe scrise
Și cărămizi smălțuite,
De ce să nu plâng acum
Și pe ruina obrazului meu?

Spectator

Observ cu interes
Cum se luptă instinctul vieții
Cu geniul morții.

Viața vine cu o mie de tertipuri
Moartea are o mie și una de
vicleșuguri.

Ca doi gladiatori.
Unul cu trident și plasă,
Altul cu spada scurtă.

Strivit între logica misterioasă
A vieții
Și logistica maiestuoasă a morții
Sunț terenul de luptă.
Au rămas din mine
Doar ochii,
Să vadă și să se îngrozească.